Přítomnost

nezávislý týdeník 14

ROČNÍK IX V PRAZE 6. DUBNA 1932 ZA Kč 2·—

Polemika o pětiletce FERDINAND PEROUTKA

Jihoslovanská diktatura SVETOZAR PRIBIČEVIĆ

Něco o doktrinářském boji proti skutečnosti Dr. VL. BRDLÍK

Máme vůbec nadání k filmu? A. J. URBAN

Angličtina pro každého O. VOČADLO

Zase o stranách a penězích

Vnitřní choroba politických stran vyvrcholí? — „Nemajetné a pokrokové studentstvo“ — Štursův „Raněný“ se hlásí — Omladina a omladináři Amerikanisace a Lindberghův běžný případ — Zklamané iluse? - Dopisy o „Ní“

odborní lékaři

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Autor poctěný cenou Melantricha 1932
EGON HOSTOVSKÝ vydal u nás knihu
DANAJSKÝ DAR
200 str. Brož. Kč 20·—, váz. Kč 30·— u všech knihkupců
Fr. Borový, nakladatelství, Praha

Půjčovna knih „MÍR" Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní
NEJ NOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ, ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

NEKUŘÁKEM zaručeně ve 3 dnech!
Informace zdarma!
R. STEINBACH
KARLOVY VARY 348 g, pošt. schr. 158

ŠTÍHLOST docílíte přes noc zevním vtíráním bez hladovění
Informace zdarma!
R. STEINBACH
KARLOVY VARY 348 h, pošt. schr. 158

O geniálním italském státníku
CAVOUROVI
pojednává 3. sešit sensační knihy B. Hlaváče FRANTIŠEK JOSEF I. — život — povaha — doba. Dostanete u všech knihkupců a u firmy
FR. BOROVÝ, Praha II,
Národní třída 18

LIDSKÁ PRÁVA
Orgán Ligy pro lidská práva
Dubnové číslo obsahuje: Josef Bělina: Podkarpatská Rus - Zákaz Rudé pomoci - Horníci stávkují - Em. Rádl: Právo na vraha - Dr. Th. Gruschka: Honičky - Čeští medici v zajetí rasové teorie - Lidská práva nad vojenský zákon - Poznámky.

Jednotlivá čísla Kč 2·—, roční předplatné (12 čísel) Kč 20·—

Objednávky vyřizuje sekretariát Ligy pro lidská práva Praha II. Václavské náměstí 7. Telefon 201-71

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA

ZALOŽENA ROKU 1868

Akciový kapitál . . . Kč 300,000.000·—

Reservní fondy . . . Kč 394,000.000·—

23 FILIÁLEK

3 EXPOSITURY

Centrála:

V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ 30

Provádí veškeré obchody bankovní doma i v cizině.

NABÍDKY A POPTÁVKY

Poplatek za jednu noticku zaslaný současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Pokoj s předsíní a koupelnou pod uzavřením, i nezařízené, najmu pokud možno ve vnitřní Praze. Nabídky do adm. t. l. pod č.98.

Hledám překlady z francouzštiny. — Nabídky do adm. t. listu pod čís. 96.

Koupím skříň na knihy, starší. Nab. pod zn. „Levně" do adm. t. l. pod č. 99.

Stavební inženýr, dvacetipětiletý hledá místo. Nabídky pod zn. „Vodař — kdekoliv" do adm. t. l. pod čís. 95.

Insertního akvisitéra — seriosního přijme administrace kulturního týdeníku. Nab. do adm. t. l. pod čís. 97.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 13. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Iv: Chyby režimu. — FRANTA KOCOUREK: Proti pohodlné státotvornosti. — SVETOZAR PRIBIČEVIĆ: Jihoslovanská diktatura. — Z hospodářské periferie. — N. MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ: Anci — lidová zpěvačka. — Naučení z války na východě. — Podkarpatská Rus a komunisté. — Rozklad kultury technikou. — Masarykova akademie práce? — O konsumech. — Koalice bez oposice. — Příspěvek k povahopisu. — Dopisy o „Ní".

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník
vychází ve středu v nakladatelství
FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—, NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK IX V PRAZE 6. DUBNA 1932 ČÍSLO 14

Polemika o pětiletce

I.

„Je to starý a známý spor, a kterou stranu kdo v něm zaujme, zdá se záležeti skutečně spíše na jeho povaze, než na tom, kolik o něm ví.“

(Citát z románu.)

Pan Josef Guttmann, šéfredaktor „Rudého práva“, sebral a v samostatné brožuře pod titulem „Proč je pětiletka pro nás vzorem“ vydal několik článků, jejichž význam správně v úvodu charakterisuje takto: „O otázce, o níž pojednává tato brožurka, se vedla mezi Ferdinandem Peroutkou a mnou po několik neděl polemika, která v dělnické veřejnosti i v kruzích pracující inteligence vzbudila značný zájem.“ Pan Guttmann dále uvádí, že mne vyzval, abychom společně vydali v jedné brožuře, co jsme o té věci napsali, on v „Rudém právu“ a já v „Lidových novinách“, a konstatuje, že jsem na jeho výzvu neodpověděl. Cítím, že se mu musím omluviti. V poslední odpovědi, ke které mne vybízel, bylo mi zabráněno nemocí, jak jsem ohlásil v listárně „Přítomnosti“. Chtěl jsem mu mimo jiné odpovědět také tolik, že ponechávám mu zcela na vůli, co chce podniknouti s našimi články, že však podle mého názoru by titul „Proč je pětiletka pro nás vzorem“ nebyl zcela vhodný, a že patrně název „O koze a o voze“ by lépe vystihl věc. Namáhal jsem se totiž celých pět neděl, abych upozornil p. Guttmanna, že každý mluvíme o něčem jiném — a namáhal jsem se marně. Teprve v poslední své odpovědi prohlásil p. Guttmann, že se s úžasem dovídá, co vlastně mělo býti předmětem naší polemiky. Tu tedy musím buďto také žasnout nebo truchlit nad svými schopnostmi vysvětlit něco nebo musím se domnívati, což bude asi nejblíže pravdě, že záměr politické agitace zakalil ovzduší mezi námi.

Než jsem mohl odpověděti, začaly vycházet v „Rudém právu“ články, které zle polemisovaly proti mně. Ovšem byla v tom zajímavá a nepříjemná okolnost: polemisovaly proti něčemu, co jsem nikdy nenapsal. Proti tomu tedy, co nebylo napsáno, zmobilisovalo „Rudé právo“ autora jménem V. Borin, pak nějakého inženýra, dále jednoho ze svých děldopů, tuto záhadnou bytost, která v osmdesáti případech ze sta vězí s některým redaktorem „Rudého práva“ v jedněch kalhotách, a konečně nějakého vzorného probuzeného inteligenta, který prý dříve četl demokratické časopisy, ale teď si abonuje komunistický orgán. Řekl jsem si, že se z toho tedy stala komedie a že tam, kde si ze své moci vymýšlejí něčí výroky a potom proti nim polemisují, je viditelný a nepřekonatelný nedostatek dobré vůle, a že by nemělo smyslu pokračovat, protože nevlídné příčiny, jež vedou k zatemnění otázky, nabyly převahy. Konec konců, jestliže ovšem tato námitka v politice ještě něco platí, byla to hrubá neloyálnost, a neměl jsem žádné chuti sloužit komunistickým agitátorům za plivátko, do kterého budou odplivovat, a za panáka, kterému přidělají dlouhé oslí uši, aby se pak podivovali, jak má uši dlouhé. Proto jsem už p. Guttmannovi raději neodpověděl. Chtějí-li jen agitovat — mají dosti příležitosti beze mne.

Nyní však p. Guttmann vydal svou brožuru, a musím mu složit poklonu, jak obratně vynechal některé své články a dodal tím své polemice věcnějšího rázu, než měla, když vycházela v novinách. Také slušný tón jeho brožury je příjemný: pan autor dělá, co může, aby potlačil sebevědomí, které v něm vzniká proto, že je šéfredaktorem časopisu, jenž jediný tak velice nadává demokracii, jak podle jeho mínění je třeba jí nadávat. Z těchto příčin přece jen napíši ono své poslední slovo v polemice, k němuž mne p. Guttmann vyzýval.

Pět je někdy méně než tři.

Nic nebudu zakrývat: myslím, že p. Guttmannovi se píše lehčeji než mně, a že má také fanatičtější a nadšenější publikum. Mám o některých kvalitách toho nadšení své mínění, ale je jisto, že přes všechnu kritiku, ono nadšení existuje. Nemohu doufat v těchto časech, že část publika (nevím, jak velká část) bude rozumově oceňovat argumenty a pečlivě odvažovat pravdu na vážkách chladného úsudku. Prodělváme právě povodeň podrážděných citů, a nemohu ani upírat, že cit nyní bývá spravedlivě podrážděn. Mnoho lidí teď z velmi spravedlivých důvodů myslí velmi nesprávně. Je krajně nesnadným pokusem rozmluviti nezaměstnanému inteligentu jeho rozmrzelost. Vždyť má v hlavní věci pravdu: měl by míti práci, která by ho poctivě uživila, a nemá jí. Je dosti přirozeno, že všecko ostatní bude pokládat za detaily, a že jeho cit mnohonásobně převýší jeho logiku. O výsledku naší polemiky bude tedy rozhodovat mnoho lidí, které ovládá zejména pud sebezachování nebo mrzutost nad životem, tráveným v tísni. Pan Guttmann jim může posloužiti daleko příjemnějším obrazem. Modrého na nebi jest nyní o trochu méně než dříve, neboť část toho vypotřeboval p. Guttmann, líče pětiletku a její následky. Ve svém líčení několikráte se přiblížil až k poetickým hranicím líčení zlatého věku, a rozumí natolik dělání agitace, aby si ponechal nepříjemné věci pro sebe. Já naopak jako agitátor ani zdaleka nemohu býti srovnáván s p. Guttmannem: povím na demokracii všechno to nepříjemné, co na ni vím, a je toho dosti. Je to následek toho, že některé převládající buňky v mém mozku patrně nevyvratitelně pojaly do sebe vysoké mínění o ceně pravdy. Vím, že zlatý věk p. Guttmannův je dosud více papírový než zlatý, neboť mnoho z prospektu pětiletky zůstalo na papíře, a že tak, jak si počíná, může si počínati proto, že plán klade už za skutečnost a propagační literaturu zaměňuje za fakta. Ale dokud jsou lidé, kteří jsou ochotni mu nadšeně věřit, byl by sám proti sobě, kdyby dělal něco jiného. Pokud mne se týká, konfrontuji si jeho líčení zlatého věku s některými skutečnostmi, které náhodou znám. Tak na př. existuje fakt, že vysoký specialista v Moskvě, ředitel celého průmyslového odvětví, několikanásobně lépe placený než dělník, musí prositi své příbuzné v Praze, aby mu poslali deset kilogramů mouky. To se ovšem nijak zlatému věku ne-

podobá, dokonce to ani nesouhlasí s ohlášením pouhého zvýšení široké úrovně v Rusku. Rád bych věděl, činím-li dobře, že ve svém úsudku řídím se také takovými prostými fakty. Dívám se na pětiletku se vší uctivostí, kterou zasluhuje; ale dokud se nespustím rozumu, nemohu soudit, že ohlašovaných výsledků pětiletky bylo dosaženo, jestliže — i kdybych nic jiného nevěděl — na konci první pětiletky je třeba z Moskvy psáti do Prahy o deset kilogramů mouky. A nemohu ovšem také soudit, že jsme byli Ruskem předstiženi, pokud se životní úrovně týká.

Hle, v čem je však vlastní výhoda posice mého odpůrce: on zastupuje skvělý plán budoucnosti a strhne snadno všechnu pohotovou fantasii na svou stranu; jest od proroka pouhým okem k nerozeznání. Mně pak jest zastupovati dnešní demokratickou mizerii a střízlivě hledati nějaké východisko z bryndy, kterou nelze popříti, poněvadž, kdybych já o ní mlčel, tisíce budou o ní křičeti. On ukazuje na území, které prodělává nepopiratelný vzestup, mně jest pak přehlížeti území, jež prodělává stejně nepopiratelný úpadek. Kdybych to měl vyjádřiti číslicemi, řekl bych, že my pracujeme od desíti k pěti, a Rusové od jedné ke třem. Ačkoliv pětka je objektivně stále ještě výše než trojka, cit může míti jiný názor na tu věc: i když jest trojka méně, má tu výhodu, že leží na vzestupné linii, kdežto pětka je na linii sestupné. Proto i nižší číslice životní úrovně může míti větší pretium affectionis, než vyšší. To jest třeba pochopiti. Mimo to má široko daleko rozvětvená strana p. Guttmannova ještě jednu psychologickou výhodu: Rusové docela dobře vědí, co budou dělati v příštích letech; mají už všechno usneseno a sepsáno; mají plán, který je pevnější než kterýkoliv jiný úmysl v této době. O našich representantech nelze říci nic rovnocenného. Obešel jsem si v poslední době naše vynikající demokraty, abych se dozvěděl, co zamýšlejí a več můžeme doufat. Shledal jsem, že jejich program se jako klubko navíjí na pasivní, ale hlavní slovo: čekat. Za následky toho, že na jedné straně jsou lidé, kteří chtějí jednat (byť i na nižší úrovni hospodářské a ještě daleko nižší občanské), a na druhé straně lidé, kteří chtějí čekat (třeba na vyšších úrovních), budu nepochybně trpět i já v této polemice. Mnoho lidí (nemohu pochybovat, že jest jich mnoho) si řekne: Je to zatím horší, ale slibuje to více; ať žije dobrodružství, ať žije široká naděje! Na stranu p. Guttmannovu seženou se fanatikové, sevřená falanx jedné víry, na straně mé budou stát nejednotní, mrzutí, otrávení, rozpačití, omlouvající se demokrati. Nejnebezpečnější plus, které má proti nám komunistický tábor, je tato psychologická výhoda fanatismu proti rozpačitosti.

Oč šlo.

K debatě o pětiletce došlo tak, že jsem se snažil omluviti evropskou demokracii za tu část její nečinnosti, za kterou nemůže nebo která se jen zdá nečinností. Ukázalo se však, že komunisté vůbec nesnášejí, aby demokracie byla v čemkoliv omlouvána.

Napsal jsem svůj první článek, když jsem už nemohl pochybovati, že řada mladých lidí mohutně velebí sovětské Rusko za to, že dělá věci, které u nás byly dávno vykonány. Tak jsou lidé, kteří povyšují Rusko nad nás z toho důvodu, že začalo bojovat proti analfabetství. V této činnosti s Ruskem ovšem nemůžeme držet krok, protože jsme sami analfabetství dávno odstranili. Jestliže někdo někoho učí číst a psát, je to ovšem záslužná činnost, ale nemůžeme obviňovat někoho, kdo tak nečiní z toho důvodu, že jeho okolí už číst a psát umí. Tu je naše činnost méně rušná a nápadná, protože je starší. Jsou dále lidé, kteří přijeli z Ruska a hlásali, že proto už musejí ctít dnešní ruskou vládu, že zrušila zákaz carské vlády, podle něhož židé vůbec nesměli do některých ruských měst. To jest také lidumilné: ale do kterých měst zbývá nám dovoliti židům přístup? Pak jest dav mladých městských mužů, kteří po prvé uviděli traktor v ruském filmu, pokládali jej za sovětskou specialitu a pohrdají námi pro otázku traktorů; kdyby měli raději delší procházky, byli by mohli vidět traktor na polích za Prahou. Jsou dále specialisté, kteří obdivují Rusko na př. za to, že se tam fotografuje, a také trochu proto námi opovrhují.

Tuto náladu jaksi vykrystalisoval p. Adolf Hoffmeister, jehož dříve vždy jste mohli nalézti na straně nějakého neurčitého ctění, pokud možno destruktivního, a jehož duše dlouho ukazovala nikam jako kompas bez střelky; nyní se rozhodl s poměrnou a sobě dostupnou energií ukazovati komunistickým směrem a napsal ve své knížce o Rusku:

> „Když jsem se vracel z Leningradu přes Kiel a Berlín, jel jsem celým Německem a severními Čechami. Bylo mi smutno z té cesty . . . V Evropě nic nového. Když jedete v SSSR. kdekoliv, kteroukoliv tratí, stavba stíhá stavbu, jako byste jel státem, který je celý v lešení."

Toto jsem pocítil jako nespravedlivost, založenou na zamlčování mnohých a mnohých faktů, a proti této nespravedlivosti jsem napsal článek do „Lidových novin", který pak byl vinen celou další polemikou. Vůbec jsem nezamýšlel polemisovati proti ruské pětiletce. Řekl jsem pouze, že má proto tak rušný povrch, poněvadž musí dohánětí mnohé z toho, co u nás je už hotovo; že je nespravedlivo poukazovati na to, kolik nových továren se staví v Rusku, když je obecně známo, že my máme dosti továren, aby stačily vyráběti všechny naše potřeby; že je třeba, aby také naše demokracie měla nějaký plán, ale že není možno u nás začínati stavbou nových továren, a že by u nás ani komunisté nemohli prováděti pětiletku podobnou ruské, která po výrobní stránce znamená zakládání nového průmyslu; že v Rusku mnohost a očividnost lešení je přirozená, poněvadž tato zaostalá země v mnohém začíná od počátku, že teprve po řadě pětiletek by mělo Rusko procentuelně tolik průmyslu, kolik ho máme my, a pak že by už toho uchvacujícího lešení bylo také méně; že u nás zkrátka nemůže býti lešení tak viditelno, jednání tak nápadno a ruch tak připomínající koloniální výstavbu, ani kdybychom připustili stejný předpoklad, to jest komunistickou vládu.

Pochybuji, že se cokoliv z toto dotýká cti pětiletky. Že Rusko jest ve výrobním smyslu země zaostalá, o tom už sami socialistě a komunisté napsali stohy knih, konstatovalo se to na sjezdech komunistické internacionály, a nebyla to tedy vůbec žádná rozčilující a zlomyslná novinka s mé strany. Že pak pětiletka nejdříve musí odstraniti starou zaostalost země (že ji odstraňuje, jest jisto), vyplývá logicky ze stavu věcí, neboť ani pětiletka nemůže tuto zaostalost prostě přeskočit. O tom všem se člověk může mýliti leda ze schválnosti. Právě tak logicky a jasně ze všeho vyplývá, že u nás musí býti o tolik méně oné imposantně

rušné výstavby, o kolik jsme zemí pokročilejší. Ve věci analfabetství je to na př. zcela jasno, ale ve věci průmyslu se matou fakta.

Myslil jsem, že toto vysvětlení, proč v Evropě nemůže býti viděti tolik lešení, jako ho uzřel v Rusku p. Hoffmeister, nemůže nikoho urazit. Mýlil jsem se. V nějakém smyslu ťalo do živého. Ukázalo se, že někteří lidé jsou toho názoru, že ani takové poznámky nemají býti dovoleny. Protože pětiletka je nyní nejskvělejším komunistickým agitačním artiklem, bdí řada lidí nad tím, aby ani prášek se neusadil na této idei. Pan Guttmann je vrchní oprašovač. Pojal můj článek jako prach, který se hodlá usadit na soše pětiletky, a pět neděl mne částečně držel v zápasu, částečně odháněl hadrem. (Dokončení.)

Ferdinand Peroutka.

poznámky

Vnitřní choroba politických stran vrcholí?

Zdálo by se, že za dnešních těžkých hospodářských poměrů, které doléhají především na dělnictvo, měly by býti dělnické strany zmítány vnitřními spory. Není tomu tak ani u soc. demokratů a ani u národních socialistů. Jest to u nich důkazem aspoň určitého uvědomení vážnosti situace. Ozývají se sice v těchto stranách mladí, ale spíše jen z nedočkavosti a chtivosti mládí, které cítí svou dobu před sebou a nemůže se jí dočkati.

Sleduji však bedlivě boj, který se dnes odehrává uvnitř občanských politických stran, a to u všech bez výjimky. Nemají vnitřní boj dobojován v národní demokracii mezi křídlem býv. generálního tajemníka Hlaváčka a křídlem Hodáčovým. Nedej bože, aby choroba trochu déle vyřadila vůdce této strany, dra Kramáře, z politické arény. Mimo něj není v této straně muže, který by požíval ve straně aspoň trochu autority všech. A autorit jest dnes opravdu třeba, nemají-li se strany zmítati od jednoho křídla k druhému. Vnitřní krise této strany bude ještě zvýšena, až se jejich dělnické odborové organisace přesvědčí, že ani spolupráce se stranou kapitalistickou je nezachrání před těžkými sociálními spory se zaměstnavateli. Přesvědčí se, že se zájem dělníka a zájem zaměstnavatele právě dnes nedá tak dobře smířit v praxi, jak se to hlásá v teorii.

Ale spory v této straně i přes její váhu po stránce hospodářské, která vyrovnává slabost početní, přece jenom nemají a také by neměly toho významu, kdyby tu nebylo určité komplikace a také spojení s těžkou krisí, kterou prožívá strana agrární. U agrárníků se jasně ukazuje, že vyřazením Švehlovým z veřejného života trpí daleko více agrární strana než stát, třebas trpí také stát, což jest zase jen důsledek neurovnané domácnosti strany agrární. Mají tam mnoho povolaných, ale málo vyvolených, a o těch svých vyvolených sami se domnívají, že nejsou povolanými a že by to zastali mnozí jiní také a daleko lépe. Měla by se vnitřní krise strany agrární roztříditi i podle zemí a naznačiti spojení těch skupin po stránce ideové i taktické. O stránce ideové mnoho mluviti — žel — netřeba, spíše o stránce taktické. V Čechách jest to skupina senátora Vraného, která ve spojení s křídlem Staňkovým na Moravě a Hodžovým na Slovensku jest základem přetápěného sentinelu, z něhož to více a více vybuchuje — dovnitř i navenek. Tato skupina radikálů pravého směru podtrhuje velmi vydatně premiérské křeslo Udržalovo a také křesla ostatních ministrů — především Bradáčovo — velmi houževnatě a nemůže se dočkati chvíle, kdy si tito pánové místo na podtrhnuté křeslo sednou na zem, a než se otočí, budou na nich seděti ti, kteří je dosud v potu tváře — zatím marně — podtrhují. Posice této skupiny mezi širokými vrstvami stoupenců strany agrární není právě vydatná, i když užívá své moci v tisku. Stoupenci strany agrární nejsou totiž straníky od včerejška a znají dobře jednotlivé své představitele a právě proto se to podtrhování křesel tak dobře nedaří. Hodně v zákulisí jest Hodža, který se rozhněval tak na socialisty, že mu rozfoukli posledními volbami jeho koalici, že raději nejde parlamentu ani na oči. Byl nemocen, pak cestoval a také řečnil po Evropě a na konec se zatím rozhodl pro tribunu universitní místo parlamentní. Čeká, až přijde jeho doba a až mu jeho lidé křeslo přistaví. Každé nevezme. — Jest přirozené, že tyto poměry působí na nervy Udržalovy, a že to začíná i v jeho osobním sentinelu hvízdat.

Nedělají mu však těžké starosti jen nespokojenci v jeho vlastní straně. Jsou nespokojenci s jeho vládou, s jeho názory také ve straně nár. demokratické, kde se do toho vložil dokonce i sám Kramář a vyvolal aféru na vlas skoro podobnou nedávné jeho aféře s min. Benešem. Tu tehdy dr. Kramář prohrál a musel slyšeti rozsudek a také odsudek od svých vlastních lidí. Nyní má druhou aféru. Klidu to jemu a také koalici nepřidá. Zdá se, že p. dr. Kramář se více a více vžívá do role uráženého. Škodí to jen jemu samému.

Ale nejsou to jen agrárníci, kteří se snaží poslat Udržalův sentinel ke všem čertům, anebo aspoň do reparace. Nejsou to jen živnostníci, kteří zaběhli svým soubojem s daněmi dále než jest jim nyní příjemné; vůdce jim odejel do ciziny a tu podvůdce Pechman o velikonocích prohlásil, že záleží vše na ministru financí. Necouvne-li s obratovou daní, tedy prý živnostníci musí z vlády ven. Jaká jest tu spojitost s radikálním křídlem agrárním a co jest tu připravené agitace proti národní demokracii mezi živnostníky, jest každému, kdo jen trochu sleduje náš veřejný život, známo. Ale o velikonocích se přihlásil jiný podvůdce — a to posl. Stašek, který využil zase poutnického záchvatu Šrámkova, aby ukázal, jak on si dovede aspoň chvíli zahrát mezi lidovci na vůdce. Staškův velikonoční projev jest přímo prudkým podkopem pod Udržalovu koalici. Stašek volá po Švehlovi aneb po někom jiném, energickém, kdo by udělal konec planému škorpení v koalici. Červený tisk k tomu křičí, že Udržala dnes drží jen socialisté. A tak tu máme obrázek, který neslibuje do jarního a letního období koaličního mnoho dobrého. Stašek však svým projevem ukázal, jak to také vře ve straně lidové, jak jsou tam podvůdcové nedočkaví, kdy je Šrámek pustí k veslu, a vidíme, jakým směrem by chtěli veslovati. Stašek posílil svým prohlášením i frontu živnostníků proti obratové dani, neboť se vyslovil i proti obratové dani a proti zvyšování daní vůbec a pro produktivní péči o nezaměstnané. — Tedy neřekl nic tak celkem nového, ale způsob, jak to řekl, dokazuje, že pod Udržalův sentinel napřela nyní celá pravá reakce. Když to nezmohli radikální agrárníci, když nestačili živnostníci, nestačil dr. Kramář, přiskakují nyní lidovci, aby se pomstili, že koalice nedala nic na jejich písmo svaté, jehož se dovolávali pro svá správní radovstvní v bankách při projednávání bankovního zákona — a při tom by asi také rádi zhoupli trochu Šrámka!

Zdá se také, že volební výsledky v několika obcích, kde se volilo, stoupají rozvaděným pánům v občanských stranách trochu více než třeba do hlavy a ženou situaci na ostří nože, bez ohledu na to, jak to může pak dopadnouti. — Velikonoční mír neprojevil se tedy u nás ani úctou k stáří — červený tisk to řekl za své spojence otevřeně — a ani touhou po klidné a plodné práci v koalici. — Velikonoce zase jednou ukázaly, kolik nepořádku mají mnohé strany koalice ve své domácnosti a kolik z toho domácího nepořádku přenesly také do domácnosti koalice. — Občanský tábor ztrácí hlavu; neupokojení podvůdcové nemohou se dočkati své chvíle; bída na Podkarpatské Rusi by se nejraději svedla na dva zahraniční novináře. — A proč to všechno? Není kázně, není smyslu pro spolupráci — anebo je to strach před budoucností?

Fr. Loubal.

Zase o stranách a penězích

Zdá se, že rozprava o financování politických stran a boji proti politické korupci nějak nápadně ztichla. Snad se o věci jedná, ale veřejnost se o ničem nedovídá, a to působí trapně. Ne snad proto, že v parlamentě není dosti ochoty uskutečniti tento návrh. Vždyť jsou mnozí, kteří se staví ostře proti podobnému řešení a pisatel těchto řádek patří rovněž mezi odpůrce myšlenky financování politických stran státem. Jest nás jistě mnoho, kteří nelitujeme, že tento návrh padl, ale snad není jediného slušného člověka, který by se s úzkostí netázal, zda po objevech tolika špíny a korupce má zůstati vše při starém. Padne-li návrh na financování politických stran, znamená to, že se bude krásti dále? Jest náprava našeho politického stranictví možná jen tehdy, zaplatíme-li požadované výpalné? Což nevedou opravdu jiné cesty k poctivějším formám stranictví? Jest s podivem, že velmi pečlivě vypracovaný návrh prof. Weyra na ozdravění politického stranictví zůstal v nedávné debatě skoro nepovšimnut, ač profesor Weyr jde na sám kořen zla, neboť jím navrhovanou úpravou politického stranictví by byl zlomen dnešní neblahý diktátorský režim politických vůdců a sekretářů. Nesporně, že by tato reforma musela přispěti i k ozdravění financí politických stran, neboť pak by strana přestala býti podnikem a vůdcové podnikateli.

Kdyby náležitou zákonnou úpravou byl vliv každého z nás na rozhodování a vedení strany náležitě zabezpečen, pak by se také nepochybně naše obětavost pro stranu zvýšila. Proč by za daných poměrů měl obyčejný straník projevovati vůči straně zvláštní obětavost, když zřetelně vidí, jak „jeho“ strana jest jen nástrojem na zbohatnutí a pojištění osobního vlivu několika jedinců, kteří postupují docela podle týchž zásad jako správní radové v akciové společnosti, když se jim podle osvědčených praktik podařilo zajistiti pro sebe a potomky majoritu.

Domnívám se, že návrh prof. Weyra na zákonnou úpravu politického stranictví stojí za to, aby za něj bylo bojováno. Ale na druhé straně těžko neviděti, že všechny okolnosti mluví proti optimismu, že tyto návrhy daly by se v dohledné době prosaditi. Nic neopravňuje tuto víru. A přece je nutno něco podniknouti a to velmi rychle, nemá-li naše mladá demokracie utrpěti neodčinitelnou ztrátu prestiže. Nesmíme za žádnou cenu strpěti, aby se stále šířila ona zoufalá nedůvěra v lidi a instituce, nechceme-li podlomiti tu trochu národní kázně a solidarity, která nám ještě zbyla a jíž máme právě nyní tolik zapotřebí. Politické strany nemohou vyjíti s příspěvky svých členů. Není to již veřejné tajemství, že strany zvyšují své příjmy různými nekalými praktikami, poněvadž někteří politikové měli tolik poctivosti, že to veřejně doznali a na to poukázali. Navrhovanými dotacemi nedalo by se toto zlo již proto odstraniti, poněvadž každá strana chce předčiti druhou v agitaci, dokonalosti správního aparátu a ve výhodách poskytovaných straníkům i funkcionářům. S výdaji politických stran je to jako s náklady na zbrojení. Neexistuje nějaká určitá rovnováha těchto výdajů, nýbrž dochází jen vždy ke kratšímu nebo delšímu ustálení na základě velmi mnoha okolností, mezi nimiž hraje hospodářská únosnost příslušníků jistě nejvýznamnější roli. Stejně jako by se nedaly potříti výstřelky ve zbrojení příděly z nějaké mezinárodní pokladny podle počtu obyvatel jednotlivých států, nedají se ani mechanicky omeziti výdaje na agitaci politických stran. Vlastně u politických stran je věc ještě komplikovanější, poněvadž již z existence samotné politické strany plyne nutnost stálého boje o největší podíl na státní moci. Mezi politickými stranami nemůže býti nikdy „míru“, poněvadž nemůže dojíti k rozdělení zájmových sfér. Finanční podpora stran z veřejných prostředků by tedy jen znamenala, že v budoucnosti by se „životní standard“ politických stran všeobecně zvýšil.

Nemohou-li však strany z vlastních prostředků (a podle všeho za nynější krise ani z vedlejších pramenů) financovati svůj správní aparát, pak by snad stálo za úvahu, zda by se nedaly výdaje stran pozvolna přizpůsobiti řádným příjmům. Šlo by o jakési odzbrojení. Zástupcové jednotlivých politických stran by se sešli a domluvili pro počátek na odstranění některých druhů „zbraní“, které, ač velmi nákladné, staly se již naprosto neúčinné proto, poněvadž jsou používány všemi, takže účinky se navzájem ruší. Sem patří na př. prodej stranického listu pod výrobní cenou, obmezování krajinského tisku a pod. V další etapě by mohlo dojíti k pozvolnému odbourávání správního aparátu stran. Snad nakonec by se strany dohodly i na tom, že nebudou lákati nové členy poskytováním různých osobních výhod nebo intervencí.

Jsem si toho dobře vědom, jak těžká by byla každá dohoda, která by vedla k omezení zbrojení našich politických stran. Ale přes to myslím, že podobná dohoda, která by nebyla jen mechanickým snížením nákladů, nýbrž která by vzala náležitý zřetel na zvláštní poměry jednotlivých stran, by se dala uskutečniti. Proti návrhu na financování politických stran státem mělo by toto řešení tu výhodu, že politické strany by od státu nic nechtěly, ale z vlastních sil by se snažily přispěti k ozdravění svých financí a tím i k potírání politické korupce. Nepochybuji, že upadající prestiž politiků, stran i parlamentu by rázem získala, kdyby politické strany se odhodlaly k podobnému kroku. Naši političtí vůdcové by si měli uvědomiti, že je nejvyšší čas, aby konečně něco podnikli na záchranu své reputace.

Dnešní hospodářská krise zlepšila vyhlídky ženevské odzbrojovací konference. Doufejme, že tato krise nezůstane tak docela bez vlivu na ochotu našich politických stran na snížení jich výzbroje.

Karel Doležel.

„Nemajetné a pokrokové studentstvo“

V minulém čísle Přítomnosti vyjádřený podiv prof. Kozáka nad nově se tvořící „Jednotou nemajetného a pokrokového studentstva“, kde jaksi samozřejmě se ujímají vedení komunisté, nutí nás, abychom trochu pátrali po prapůvodu tohoto studentského hnutí a jeho nezvyklého názoru.

Jak snad ani jinak býti nemůže, jest hledati prapůvod v hospodářských podmínkách studentského života. Vykořisťuje totiž studentstvo kdekdo, ale zvláště jsou to t. zv. s t u d e n t s k é i n s t i t u c e: Akademický dům, Studentský domov a různé koleje. I „jest úkolem komunistů, upozorňovati a poukazovati na pravé jádro událostí“, jak praví se v letáku z 18. října 1929, těsně před nacionalistickými studentskými demonstracemi proti „cizím studentům“. Vynecháme-li popřevratovou činnost sociálně demokratického studentstva, které zavedlo čistě stavovskou ideologii studentskou, která však svou kvalitou do dnešní linie „nemajetného studentstva“ nepatří, docházíme přes „komunistickou studentskou frakci“ až k datu 15. října 1929, které je významné tím, že přednosta ústavu pro zkoumání potravin německé university doc. dr. Fortner zjistil, „že dva kusy uzeného masa, předložené v poledním menu Studentského domova, jsou zkaženy, a požívání tohoto masa může působiti na zdraví škodlivě“. Není pochyby o tom, že tento hmotný fakt musel býti příčinou k obrovským projevům studentstva nejrůznějších národností, vyjímaje české, a profesor Rádl, tehdy předseda S. d., zakusil snad po prvé ve svém životě, jak prchavá je láska nearijské rasy, v to počítajíc i Prager Tagblatt, který byl v čele akce se „zkaženým uzeným masem“ a nic nedal na „zaslána“ pana profesora, vykládajícího historii tak, jak vskutku byla, jako komunistický pokus o zmocnění se S. d. „chudými studenty“. I začíná kromě toho historie „nemajetného studenta“ davovým řevem „Ať žije Rádlova demokracie!“, kterým byla panu profesorovi rozbita jeho členská schůze. Název „chudý“, „nemajetný student“ zůstává pak názvem skupiny, které se podařilo získat na svou stranu i německého univ. profesora Tschermaka, velkou část pravého i levého tisku, který přirozeně „studentstvo“ musel podporovat. Byly to krásné časy, kdy se zdálo, že „studentské instituce přejdou do rukou »chudého« studentstva“, které však záhy byly porušeny protitlakem nacionalistického studentstva českého a zvláště německého. I nastává ona známá mela s policií v listopadu 1929, kdy policie si plete české i německé studenty, kteří svorně dostávají bití, poněvadž vystupují proti cizím („nemajetným“) studentům. Doba to byla revoluční, jak je patrno z cyklostylovaného, špatnou češtinou psaného časopisu „Chudý student. List chudého studentstva“, vydávaného proti „fašisačním snahám buržoasie a proti cynickým útokům vládnoucí třídy“. Láska k prof. Tschermakovi obrací se záhy v „Die Tschermakkorruption ist endlich hochgegangen, Jahrelang hat Tschermak ungehindert sein Spiel treiben können. Er ist, der die »Intelligenzprüfungen« vorgeschlagen hat, getreu dem Worte Masaryks und der Sozialdemokratie“, a prof. Tschermak, který se s „chudými studenty“ vodil zavěšen, dává je poslat policií za hranice, poněvadž mu dělají kravaly na německé universitě ...

Pak vše přestalo. Byl průvod studentů s profesory proti cizím studentům, kteří si projev sami vyvolali, zapomínajíce, že jsou v republice hosty — a dva roky pokoj, vůdci za hranicemi, co dělat?

Obrat nastává v lednu 1932, kdy úderná rota nemajetných studentů dostavila se na schůzi ministra Beneše na filosofické fakultě, kde ministr Beneš vykládal Akademické Ymce o mírové politice Československa. Ač kromě výkřiků „Pryč s Benešem!“ a kromě ½ kg dotazů, nesouvisících s tématem, nic se nestalo, napsalo Rudé Právo (a opsal Polední List), že „1000 studentů se shromáždilo, aby uvítalo ministra výkřiky“, „vůdce oposičních a komunistických studentů vystoupil na tribunu a podrobil politiku ministrovu kritice, kterou v těchto místech nečekal atd.“ I řekli jsme si: něco se děje a něco se chystá, neboť — doba je revoluční. Když začaly proskakovati zprávy o „nemajetném studentstvu“ (a bylo viděti známé tváře až z r. 1929 i na schůzi Benešově) a policie začala se zajímati o schůze na universitě o Sovětském Rusku, bylo jaksi samozřejmé, že se „něco stane“. Neboť policie je k l a d n ý m k a t a l y s á t o r e m v tvoření různých studentských (i nestudentských) hnutí.

Po t. zv. fošiádě r. 1923 následovalo založení „Unie pokrokového studentstva“. Tehdy policie s mírným voláním „my vám toho Rádla z hlavy vyženem!“ řezala do studentů hlava nehlava a profesor Rádl musel se svým článkem proti Fochovi až do Rudého Práva, jelikož mu všechny časopisy zavřely své stránky. — Po policejních opatřeních proti demonstrujícím studentům r. 1929 stoupá zase vlna nacionalismu a studentstvo je odhodláno nosit červenobílé kokardy na výzvu Poledního Listu tak dlouho, dokud mu policie nedá zadostiučinění ...

A dnes? Policie zakazuje schůze prof. Nejedlému, staví kordony na Václavák a k Národnímu domu na Vinohradech — divíte se, že stoupá zase vlna jednotné fronty nemajetného a pokrokového studentstva? Po zkušenostech z minulých let nikterak se nedivte a dejte pozor, abyste nenalítli.

T.

Štursův „Raněný“ se hlásí

O velikonocích měli jsme zase vedle jiných pozoruhodností vzácnou podívanou, která se nám od několika let naskytá nikoliv víckrát než právě jednou za rok v památných dnech velikonočních: s půdy či ze sklepa kteréhosi ctihodného kulturního úřadu byl vynesen Štursův „R a n ě n ý“, očištěn od prachu a rmutu, který se tam na něm od loňských velikonoc usadil, a připraven, aby statoval v sobotu před Parlamentem na Smetanově náměstí při slavnostním prohlášení velikonočního Míru Červeného kříže pro větší lesk chvíle.

Co jest to Štursův „R a n ě n ý“? Snad nejhlubší projev našeho moderního výtvarnictví; jistě nejmohutnější umělecký výraz reakce našeho člověka na válku, výkřik hrůzy z válečné vřavy až k nám do dneška, symbol mládí, obětovaného válečnému běsnění: mládí, které jest v prvním radostném rozletu sraženo surovou nadosobní přesilou, mládí, jehož tělo vzlétá v nejprudším rozběhu k výšinám, zatím co hlava klesá na prsa pod ranou do propasti temnot; protest mládí, které hyne ... Tedy dílo, čerpané ze samé problematiky doby. Dílo, které volá po tom, aby z něho čerpaly každodenně co nejčetnější zraky, aby bylo vystaveno co nejčetnějším pohledům, aby si zastavovalo svým etosem denně tisíce lidí a vrývalo se jim do paměti, aby se časem proměnilo v majetek celé doby a stalo se složkou jejího charakteru, aby bylo využito v celé své bohatosti a naléhavé aktuálnosti.

Zatím však se u nás oficielně naříká, jak malý jest zájem o naši výtvarnou práci, jak málo jest porozumění pro naše klasické výtvarnictví proti prý experimentálnímu cizímu vzoru posledního ražení: jaká krásná příležitost pro naše kulturní instituce, aby daly všemu nejširšímu obecenstvu názornou lekci z výtvarného umění! A to hned klasického, českého, umění životem inspirovaného, umění s vzácně čistým humanitním patosem mravním, tedy umění příkladné ceny výchovné, se všemi subtilními podmínkami, které klade náš opatrný kulturní censor na umělecké dílo, kterému má svěřit kousíček sociálního působení.

Nic z toho se nestalo a neděje, vrcholné dílo jednoho z čelných našich výtvarníků na několik okamžiků pro hlouček lidí, kteří se náhodou k této příležitosti namanou, pak putuje zase v hadrovém obalu do svého zákoutí na celoroční odpočinek. Víme sice, že bylo už navrhováno několik míst pro jeho trvalou instalaci, víme dobře, že je odkazovala instituce instituci jako nepohodlný úřední akt, že snad o jeho umístění jednalo několik komisí — to všechno už před značně dlouhým časem, a výsledek je dnes ten: pro dílo, ke kterému by se měly konat pouti a které by mělo být stále znovu připomínáno a vykládáno, pro to dílo se nenašlo v celé Velké Praze vhodného místa či interiéru, kde by mohlo býti důstojně umístěno. V té Praze, kde klopýtáme za každým krokem o různé ty Denise a jiné pahodnoty ...

Nejen hospodářské statky jsou v této společenské organisaci špatně rozdělovány a využity, více, daleko více: všechny statky vůbec. Štursovo dílo je i tak symbolem ... a aktuálním!

Lad. Kratochvíl.

Omladina a omladináři

Na valné hromadě klubu Omladinářů — jak čteme v „Národní lize“ — měla být přijata jakási resoluce, ale

„ujal se slova místopředseda senátu dr. F r. S o u k u p, který s formou resoluce nesouhlasil a cítí se roztrpčen nad její ostrostí a navrhuje, aby byla ještě redakčně opravena tak, aby mohla býti dána do veřejnosti. V další debatě bylo usneseno, aby v příští členské schůzi byl projev prodebatován a nově upravený dán do veřejnosti. Příčina byla asi ta, že do projevu měl přijíti jako protest I. návštěva Trockého v Karlových Varech; II. zrušení vázaných kandidátních listin; III. uznání dra Perglera jako příslušníka čsl. státu; IV. podání protestu proti placení za osvobození národa, který se osvobodil sám 28. říjnem 1918.“

Je vidět, že klub Omladinářů má celou řadu starostí, které klidně by mohl přenechati jiným; tato resoluce — resp. její koncept — by svědčila o tom, že Omladináři chtějí podepřít frontu p. Jiřího Stříbrného. Nic nebrání jednotlivcům z Omladinářů, aby nevstoupili do organisací p. Jiřího Stříbrného, aby v nich bojovali za Perglera a podávali protesty proti placení za osvobození národa. Ale věšet nad agitační hesla bojovné pravice, fašistů a ligistů, firmu Omladina, neznamená nic jiného než strhávat památku Omladiny do sporů dnešních dnů. Bylo by možno dokazovat, že Omladiny dnes se hlučně dovolávají ti, kteří před válkou s ní nechtěli ničeho mít. Nemáme dosud kritické zhodnocení Omladiny, což vede k tomu, že jednou její historie se přeceňuje, po druhé nedoceňuje. Ale rozhodně Omladináři neposlouží věci, když jméno Omladiny zapřáhnou do agitační káry směru J. Stříbrného & comp.

V. G.

Amerikanisace a Lindberghův běžný případ

Kde jsou ty doby, kdy jsme šmahem a radostně přijímali učení přátel a návštěvníků Ameriky, osvícených něčím, čemu se tehdy říkalo amerikánství. Propagátoři technického pokroku USA, standardisovaného blahobytu a gramofonové kultury měli, tuším, v Evropě největší úspěch právě u Čechoslováků. Ostatně z toho zdravého větru nám skutečně ještě dnes zbylo velmi mnoho a upřímně zaň děkujeme. Hůře však, když z amerikanisace se stal nechutný kult, který neznal mezí, a když znalci a obdivovatelé Spojených států urputně vyhledávali u nás všechno to, co ještě Amerika nezasáhla. Když pak tito prorokové se naučili zásadně podceňovat všechno, co našli ve staré vlasti ubohým a zastaralým a přeceňovat život v zemi babbitů a gangsterů, šlo to mnohým na nervy. Přišlo údobí, kdy vliv z Ameriky poklesl a amerikanisace krystalisovala; trvala sice dále, ale omezila se jen na věci zřejmě přijatelné, někdy kloudné, jako jest přání nebydlících bydlet v Berty Ženatého amerických domcích. Dnes už se zdá, že americká horečka definitivně polevila, že zlatý dolar méně oslňuje a že země pruhů a hvězd není již tak docela zaslíbenou. V poslední době pak máme dojem, že se karta obrátila a ukazuje se nutnost, aby po některé stránce Amerika zastavila svůj vývoj, který se stal nezdravým, a hleděla přeorientovat se evropsky. Nastaly doby, kdy leckterý Američan vyhledává zaostalou Evropu, ne snad k vůli nahotinkám v Paříži nebo plzeňskému pivu, avšak pro — klid. Američané odjíždějí do Evropy (pokud na to v krisi mají), posílají sem své rodiny a hledají u nás bezpečnost. Tu v Americe prohráli v pošetilém boji o alkohol a ztratili příznivým vývojem gangsterismu a zdárnou organisací zločinectva. To jest nám, obyvatelům starého světa, sice divné, avšak nadmíru poučné. Velmi nás těží, že člověk bez rozdílu kontinentální příslušnosti dává přednost horšímu hotelu v Evropě s nemoderní vanou a bez elektrického čištění bot, před hotelem Vanderbildt nebo palácem na Fifth Avenue v New Yorku, kde má oprávněnou obavu o své děti a kde musí živit celou bandu racketeerů, aby nepřišel při provozování svého řemesla o kůži.

Mimo dokladů z poslední doby ukazuje příliš jasně, kam vede v Americe neschopnost státu zbavit se hnisu společnosti, odstranit hltavé a nepracující příživníky obchodu a průmyslu, potlačit organisovaný zločin. To vše myslící amerikanofil vezme dnes v úvahu, má-li napodobiti. Lindberghův případ, ačkoliv jest nad jiné běžným a pro Američany by byl za jiných okolností všední zprávou, jichž jsou noviny plny, vybuchl jako světelná bomba. Mnohým skutečně bude mnoho osvětleno. Okolnosti jsou jen opět typicky americké. Státní aparát se dal do služeb jedné rodiny, policie, vojsko, letadla, celá Amerika hledá ukradeného synka. Každý sleduje, jak již blízko jest policie u uneseného dítěte, jak se vede matce, kolikrát Lindbergh již nabízel 50.000 dolarů za vrácení děcka, že již přestoupil 250.000, zda děcko jest ještě živé, nebo už mrtvé, kdo všechno ze slavných lidí už slíbil Lindberghovi pomoc. Psychosa únosů dětí zachvátila nejen New Jersey, avšak celé Spojené státy. Lidé vězní vlastní děti, ozbrojují se po zuby a zařizují všechny své pokoje poplašnými a signalisačními stroji. Případ při tom zůstává jako sta a tisíce jiných, neboť únos dětí v Americe jest věcí tak všední, jako u nás kapesní krádež v tramvaji. Popularita oceánského letce však ukázala celému světu zvláště dobře hnus těchto běžných případů, jimiž jest americký život naplněn k nesnesitelnosti. Po lynchování nevinných, po stranickém soudnictví a trápení politických odsouzenců k smrti otevírá světu najednou „pouhý“ únos dítěte okno do Spojených států. Kdyby šlo o filmovou hvězdu, řeknou lidé v Evropě, že jde o reklamu a o věc, možnou jen v Americe. U Lindberghova případu k té možnosti jen v Americe přidají, že to jest tam, kde policie a spravedlnost mají stejnou nevyléčitelnou chorobu mhouření očí. Tak z běžného případu se stala světová novinová atrakce, která nenadchne k amerikanisaci. Působí na nás už docela groteskně zpráva, že Al Capone, někdejší vládce Chicaga, nabídl odkudsi z kriminálu své služby Lindberghovi, a další zpráva, že byl na kauci propuštěn. Jak vidno, americká policie pracuje nejen tajně s gangstery proti počestným lidem, jak dokazují časté procesy (viz newyorský policejní skandál), avšak i veřejně s gangstery proti jejich kolegům. Pokrok, snad, ale jistě paradox, na který náš evropský mozek nestačí, ale jehož napodobení se rozumně vystříhá. Nám jest až příliš mnoho několik těch pathologických případů velkých zločinů a zločinců a proto se pokusíme uchrá-

nit Evropu příšerností vědecky propracovaného raubířství a zločineckého průmyslu.

Tu přichází na mysl mnohým přátelům Ameriky, zvláště pak těm, kteří v Americe byli a přece jen nepřijímali 100 procent toho, co jim bylo předkládáno od vysmívaného greenhornství až k opovrhování těmi, kdož se ani po delší době nepřizpůsobili trapně pohodlnému a bezduchému životu babbitů, nebo pohrdali procovstvím tuctových amerických self-mademanů milionářů, že jejich reservy byly na místě. Jsou dnes celkem spokojeni s postupem Evropy v amerikanisaci a jsou rádi, že starý kraj nenásledoval do krajnosti všechny technické ztřeštěnosti a „reprodukovaný" život, jak jest podáván v Americe. Děkují jistě za to, co Amerika Evropě dala kloudného, avšak litují, že s vývojem věcí obdivuhodných pokračoval za oceánem neomezeně vývoj zla a věcí neužitečných. Škoda, že stát, který byl kdesi zemí všech možností se stal zemí jediné nemožností: nedovede odstranit úžasné zlo vlastního podsvětí, s nímž pěstuje trapnou symbiosu. *Bš.*

politika

Svetozar Pribičević:

Jihoslovanská diktatura

III.

Demokracie podmínkou pro sjednocení.

A přece demokracie byla podmínkou, kterou postavil Národní výbor Slovinců, Chorvatů a Srbů pro sjednocení se Srbskem. My jsme žádali, aby v odpovědi nástupce trůnu regenta Alexandra k Národnímu výboru 1. prosince 1918 v slavnostní formě bylo zaručeno, že se v Jugoslavii bude vládnouti dle zásad demokracie. Když jsem o této otázce jako představitel Národního výboru mluvil s Lubou Jovanovićem, tehdejším srbským ministrem národní osvěty, řekl mi, že vůbec to nepovažuje za nutné, aby byla požadována od budoucího krále Jugoslavie záruka, že bude vládnout demokraticky po velké světové válce, která byla vedena jménem zásad demokracie a která odbourala tolik velkých autokracií. Já jsem přece na tom trval a dodal na konci, že bez záruk ve slavnostní formě v této otázce nemůže být proklamováno sjednocení. To mi však nebylo ještě dostatečné. Odešel jsem proto 29. listopadu 1918 k regentovi Alexandrovi a vyložil mu, že Národní výbor žádá slavnostní zaručení demokratického režimu v budoucím státě. Regent mne zplnomocnil, abych dal jasné prohlášení, že se jeho vladaření bude zakládati na nejširších svobodách a nejupřímnější demokracii. Toto mé prohlášení bylo uveřejněno v „Obzoru" ze dne 30. listopadu 1918. Zároveň se podařilo, že tento slavnostní slib demokratického režimu dostal se i do odpovědi prince regenta v provolání Národnímu výboru. Ve své odpovědi na toto provolání 1. prosince 1918 prohlásil regent Alexander.

„Věrni příkladům a radám, jež mám od svého velikého otce, já budu králem jen svobodným občanům státu Srbů, Horvatů a Slovinců a zůstanu pro vždy věrným velkým ústavním, parlamentním a široce demokratickým zásadám, založeným na všeobecném právu hlasovacím."

Tento závazek je současně nerozlučným dílem aktu sjednocení od 1. prosince 1918. Kdo přes to v předkládání naší politické historie přehlíží nebo to obchází, ten přehlíží základ, na kterém je vystaveno státní sjednocení Jihoslovanů. Vedle toho nikdy se v kritickém posuzování politické historie nesmí zapomenouti, že rakousko-uherští Jihoslované, na základě Wilsonovy odpovědi hraběti Andrassyovi ze dne 18. října 1918 měli právo sebeurčení, to jest svobodného uvážení, aby sami rozhodovali o svém budoucím osudu, což samozřejmě srbská vláda uznala. Dle toho o jakémsi sjednocení Chorvatů se Srbskem na základě principu přivlastnění (vybojování, dobytí) nemůže býti vůbec řeči.

Oktroj ústavy.

Když v Bělehradě pozorovali, že se otevřená diktatura nemůže dále udržet, oktrojovali novou ústavu, se kterou jen na několik dnů oklamali svět. Hlavní charakteristiky této nové ústavy jsou:

1. Oktroj na základě zásady vlády z Boží milosti, která vylučuje suverenitu národa.
2. Vláda není odpovědna parlamentu.
3. V případě konfliktu mezi poslaneckou sněmovnou a senátem rozhoduje král.
4. Král jmenuje polovinu senátorů.
5. Soud není nezávislým.
6. Poslanci nepoužívají imunity.
7. Veškeré dekrety diktatury o odbourání lidských a občanských práv a svobod zůstávají i nadále v platnosti, ba dokonce i dekret o deportaci a internaci občanů.

Mimo to oktrojován je i volební řád, kterým se vylučuje z parlamentu veškerá oposice.

Hlavní charakteristiky volebního řádu jsou:

Každá strana, která chce kandidovati (založení strany závisí na policejním povolení), musí míti celostátní kandidátku, pro kterou musí v každém státním administrativním okresu získati 260 podpisů. Je to totéž, jako kdyby ku příkladu Češi v bývalém Rakousku pro svou kandidátku měli získat 260 podpisů v každém administračním okresu v Tyrolích, Vorarlberku, Horním a Dolním Rakousku, Haliči atd. Vedle toho hlasování jest veřejné. Rozumí se, že pro takovou oktrojovanou ústavu a volební řád všechny strany v Jugoslavii prohlásily neúčast ve volbách.

Volby.

Co se o tom má říci? Myslím, že je celému světu jasné, že samotný režim přiznal, že má za sebou jen nepatrnou většinu ve státě, když musil prováděti volby pod ochranou diktatury. Kdyby on měl většinu, proč by potřeboval diktatury ve volbách? V tomto případě raději by diktatura prováděla svobodné volby, aby tak před Washingtonem, Paříží, Londýnem, Prahou a vůbec před celým světem manifestovala svou sílu v národě. Ještě by pozvala žurnalisty cizí, aby volby kontrolovali. Nejlepší důkaz, že režim nemá většinu ve státě, jest právě okolnost, že nařízení diktatury o zrušení svobody tisku, rozpuštění stran, zrušení neodvislosti soudců, zákazů politických stran a schůzí, zákazů volného pohybování, internace občanů atd. zůstaly v platnosti též po dobu voleb i po nich. To ví celá Evropa. To ví celý svět, a proto parlament diktatury nemůže míti žádné důvěry ve světovém veřejném mínění.

Po tomto není zapotřebí dlouhého vysvětlování, co režim prováděl po dobu voleb a jak byly falsifikovány volební výsledky. Uvádím jen několik případů:

1. Mám po ruce oběžník ministerstva spravedlnosti ze dne 2. 11. 31. č. 129.150, kterým se všem soudcům nařizuje, že musejí voliti.

2. Mám po ruce důvěrný akt okresního hejtmana v Arilju (Srbsko) M. St. Savoviće, zaslaný obcím, kterým se nařizuje, že všichni voliči musejí hlasovati a žádá soupis úředníků a osob, které nevolily.

3. Nařízení obecního starosty Oroza v Rešetarech (Chorvatsko) na adresu Mato Petroviće v Rešetarech č. 72, ve kterém se praví:

„Jelikož jste v podezření, že propagujete neúčast na volbách, nařizuje se Vám na základě ústního nařízení p. okresního hejtmana, že se máte zúčastniti voleb a taktéž Vaši přátelé, jelikož v případě slabé účasti voličů budete osobně odpovědeň pro neúčast Vašich sousedů."

Podobných dokumentů existuje celé množství.

Jak se falsifikovaly volební výsledky?

Mám důvěrný akt okresního hejtmana v Korenici (Lika v Chorvatsku). Administrativní okresy Korenica a Udbina činí volební okres koreničko-udbinský. Na kandidátní listině generála Petra Živkoviće byl Mirko Došen. Důvěrný akt okresního hejtmana v Korenici zní:

„Na důvěrné číslo 684/II sdělujeme: Zpoždění výsledků stalo se z důvodu, že jsem nebyl včas zpraven z okolních obcí. Voliči se neukázali do 15 hodin odpoledne. Vinen toho jest ředitel zdejšího gymnasia, který propagoval neúčast na volbách.

V obou okresích jest celkem 9000 voličů. V okrese Korenica hlasovalo z 5000 voličů celkem 52. V Udbinách hlasovalo ze 4000 jen 1000 voličů. Kandidát Mirko Došen byl zvolen 1052 hlasy bez protikandidáta. Podrobný referát následuje.

Korenica, 10. listopadu 1931.

Okresní náčelník Kovačević m. p.

Vláda mezitím uveřejnila, že v tomto okrese hlasovalo 75% voličů, tedy asi 6750.

Volby byly konány 8. listopadu. Již v noci z 8. na 9. listopad uveřejnila vláda, že v celém státě hlasovalo průměrně 67% voličů. Mezitím ve skutečnosti nehlasovalo průměrně ani celých 20%. V Chorvatsku, Slavonii, Dalmácii a Slovinsku nehlasovalo ani celých 15% zapsaných voličů.

I v samotné Národní skupštině byly konstatovány falsifikáty. Tak dne 16. prosince prohlásil Gjorgje Branković, který byl prohlášen za zvoleného v okrese Otočac. Proti jeho volbě podal rozklad jeho protikandidát na stejné listině Petra Živkoviće, advokát dr. Ilić. Na obhajobu svého mandátu prohlásil Branković, že pro dra Iliće hlasovali též mrtví a nepřítomní, že ve volebním místě Čoviči hlasovalo více voličů než jich bylo zapsáno ve voličských seznamech. Branković prohlásil též, že v Čoviči hlasovalo celkem 14 voličů a to 9 pro protikandidáta a 5 pro něj. Mezitím úředně bylo hlášeno 498 voličů. Vládní poslanec potvrdil tedy v obhajobě svého mandátu, že je pravdivý můj přehled volební statistiky, který jsem zaslal českým a francouzským politikům a novinářům a který otiskl socialistický deník v Ženevě „Le Travail".

Národní skupština.

Tak jest sestavena Národní skupština, která byla uvedena v život na základě oktrojované ústavy. Rozumí se, že tato Skupština nemůže míti žádné autority a prestiže a že národní strany v Jugoslavii neuznají jejích usnesení za závazná pro národ a stát.

Zatím ani samotná vláda nebere vážně tuto Skupštinu. Tak na př. právě v den první schůze Skupštiny vyhlásila vláda tyto zákony: 1. Změnu a doplňky zákona o kolonisaci jižních krajů ze dne 11. VI. 1931. 2. Rozšiřování cizích novin a časopisů. 3. Změny a doplňky zákona o Privilegované agrární bance. 4. Zákon o opojných drogách. 5. Zákon o likvidaci agrárních poměrů v Jižním Srbsku a Černé Hoře. 6. Zákon o měšťanských školách. 7. Zákon o změnách vojenského trestního zákona. 8. Zákon o státní třídní loterii.

Každý z těchto zákonů mohl čekati na projednání ve Skupštině. Zdá se však, že vláda vůbec nepočítá s působností a existencí Skupštiny, jelikož dne 15. prosince, tedy 8 dní po zahájení Skupštiny, uveřejnila dalších 15 nových zákonů bez jejího souhlasu, aniž se dotázala Skupštiny, a na základě výnosů diktatury, které jsou ještě dosud v platnosti.

Jedné části tisku se řeklo, že je tato Skupština začátek parlamentarismu v Jugoslavii. Na toto odpovídám, že existují jen dva státy na světě, kde je oktrojována ústava. Jest to Egypt pod králem Fuadem a Habeš pod Ras Tafarím.

Nutno čistiti před vlastními dveřmi.

To je situace, kterou jihoslovanská veřejnost nemůže již déle klidně snášeti. Proto se protestuje se všech stran. Tak na př. studenti bělehradské university několikrát demonstrovali. Největší demonstrace byla 10. prosince, které se zúčastnilo přes 3000 studentů. Ze studentů byla celá řada těžce neb lehce zraněna a značný počet jich byl deportován do zázemí. Jihoslovanské vyslanectví v Paříži pokusilo se nepravdivě věc předkládati francouzské veřejnosti a zaslalo orgánu sociálních demokratů „Populaire" opravu, ve které tvrdilo, že tyto demonstrace byly protiitalské a nikoliv protivládní. Divím se, jak vyslanectví mohlo vyvraceti tak jasná fakta, obzvláště když ví, že jsou v Bělehradě cizí vyslanectví a korespondenti, kterým je charakter demonstrace dobře znám.

Bělehradští studenti zajisté vědí, že jsou Jihoslované v Italii pronásledováni. Vědí však velmi dobře i to, že italský fašism je nepřítel našeho státu, a neočekávají od něho žádných zvláštních ohledů k Jihoslovanům. Bělehradské studentstvo se nediví, že italský fašism pronásleduje Jihoslovany. Musejí se však ptáti, proč bělehradská vláda, která by chtěla demonstrace ukázati jako protiitalské, sama pronásleduje Jihoslovany? Snad musí bělehradská vláda míti více ohledů a lásky k Jihoslovanům než Italie. Kromě toho měla by bělehradská vláda věděti, že pronásledování Jihoslovanů v Jugoslavii dává Italii morální ospravedlnění k pronásledování Jihoslovanů v Italii. Pravda, v Římě vedou se procesy proti Chorvatům a Slovincům. Jest však též pravdou, že se vedou procesy proti Chorvatům a Slovincům a i proti Srbům též v Bělehradě, kde se vynášejí a vykonávají rozsudky smrti pro neprokázané politické delikty.

Pravda, šlapání svobody v Italii jest hanbou pro naši civilisaci, avšak totéž se může říci i o šlapání svobody v Jugoslavii. V Jugoslavii jsou dokonce pronásledováni Jihoslované, kteří budovali Jugoslavii a bez jichž práce by ona nebyla v dnešních svých hranicích.

To vědí dobře bělehradští studenti. Proto hájí zásadu, že je třeba čistiti nejdříve před vlastními dveřmi. Proto manifestují pro svobodu v Jugoslavii, jelikož je

spása jen ve svobodě,

též pro jihoslovanskou národní jednotu a pro Jugoslavii.

Ptám se, zda Srbsko bylo způsobilé pro nacionální úlohu pod Alexandrem Obrenovićem, když byly pošlapány veškeré občanské a politické svobody, neb

pod vládou Petra Karagjorgjeviće, který se přísně držel zásady, že nikdy není příliš svobody a pod jehož vládou byl Bělehrad ohniskem svobody.

Historie již odpověděla na tuto otázku. Je smutné, že uchvatitelé moci v Bělehradě se ničemu nenaučili z historie.

---

národní hospodář

Dr. Vl. Brdlík:

Něco o doktrinářském boji proti skutečnosti

Na přání p. prof. Brdlíka otiskujeme jeho odpověď na článek dra Šterna. Chceme však výslovně konstatovati své přesvědčení, že snižování mezd a platů není cestou z krise. Mohlo by snad přinésti chvilkové a netrvalé ulehčení, ale nikterak by nepřispělo k řešení trvalému, které asi dopadne trochu nezvykle pro dnešní konvenční hospodářské myšlení. Hospodářský rozmach moderní vyspělé výroby není možný, jestliže se jí pomocí slušných mezd neopatří dostatečně silný konsum. Rozmach americké výroby byl nemyslitelný bez vysokých mezd. Pokusy se snižováním mezd nejsou mnohem více než příštipkaření.

Ideologie a cifry.

Přítomnost z 16. března otiskla článek dra Evžena Šterna „Proti falešné teorii", namířený proti mým vývodům, že je třeba řešiti krisi a nezaměstnanost, způsobenou především porušením rovnováhy důchodů a cen, obnovením této rovno-

váhy. Náš výklad krise i cesty, vedoucí k nápravě, vyplynuly z podrobného kvantitativního zkoumání nynějšího stavu, z dat a čísel. Řeč čísel jest suchá, ale přes to nejvýmluvnější: nemají ji ovšem rádi ti, kterým nejde o poznání skutečnosti, nýbrž o uplatnění nějaké ideologie. Volným rozletům ideologie čísla ovšem nepříjemně vadí. Odtud ten odpor proti číslům a „kalkulacím profesora Brdlíka". Není nový, po léta naše kvantitativní vyjadřování a dokládání fakt vzbuzuje nevraživé a zlostné námitky, jenomže nikdy nikdo správnost našich čísel nevyvrátil. Místo toho spokojují se tedy odpůrci pohodlným označováním mých výpočtů za „pověstné". Spoléhají patrně na známou zkušenost, že stálým opakováním téže řeči — třeba beze všech dokladů a beze všeho odůvodnění — lze neinformované veřejnosti na konec vsugerovati libovolné mínění.

Moje „pověstné kalkulace" a Mackova „správná odpověď".

Nebylo tedy pro mne nic nového, když jsem v článku dra Šterna četl, že jsem „svým pomalu již pověstným způsobem »vykalkuloval«" vzestup kupní síly dělnické mzdy o 20 procent od doby vypjaté konjunktury do prosince 1931. Jak dr. Štern dokázal nesprávnost mé kalkulace? Nijak. Dovolal se prostě prof. J. Macka, jenž mi prý „správně odpověděl". Že však jsem již 10. března ve „Venkově" vyvrátil podrobně všecky námitky prof. Macka a že ten mi dodnes už vůbec neodpověděl, to pro dra E. Šterna patrně nic neznamená. Je to viděti ostatně i z dalšího obsahu Šternova článku, neboť se v něm napořád opakují věci, jejichž nesprávnost nebo nevýznamnost jsem už prof. Mackovi a jiným ukázal.

Jakým právem se dr. Štern dovolával prof. Macka proti mému výpočtu vzestupu kupní síly mezd, posoudí čtenář nejlépe z tohoto doslovného výňatku k mé odpovědi profesoru Mackovi:

> „Namítl jste, že jsem použil ze Státního úřadu statistického dat o mzdách a životních nákladech dělnické rodiny, nikoliv však také výpočtu reální mzdy, jak ji zjišťuje Státní úřad statistický. Údaj Státního úřadu statistického je pro rok 1928 uveden nesprávně. Jak se nyní dodatečně vysvětlilo, byla v tisku zmíněné zprávy Stát. úřadu statistického učiněna tisková chyba, při které byly přeházeny nadpisy sloupců, a proto jsem tohoto údaje nepoužil, ale sám z jednotlivých údajů tohoto úřadu vypočetl správně reálnou mzdu. Tedy můj údaj byl správný. Vaše výtka, že jsem uvedl data, týkající se dělníků, bydlících ve starých domech jako bych tím chtěl čtenáře uvésti v omyl, je zřejmě lichá. I výňatek z mých vývodů, rozšířený ČTK, přímo přece pravil, že jde o nájemníky ve starých domech a v resoluci na valné hromadě Zemědělské Jednoty přijaté a sestavené na základě mých vývodů a o mé cifry se opírající, uvádějí se jak číslice vztahující se k nájemníkům v starých domech, tak i údaje průměru pro nájemníky v domech starých i nových. Že jsem větší váhu kladl na poměry ve starých domech, vyplývá ze skutečnosti, které jsou zajisté i Vám známé. Z celkového počtu dělnictva obce pražské (podle šetření v březnu 1929) sotva 1/7 nebyla účastna ochrany nájemníků."

Dr. Štern s dr. Mackem se snažili prokázati, že reálná mzda dělnická nestoupla mnoho a porovnávají prosinec 1928 s prosincem 1931 a docházejí k vzestupu reálné mzdy v průměru domů starých a nových 9.63%; já jsem srovnával průměr celého roku 1928 s prosincem 1931 a došel jsem k 20% v domech starých a k 14% v domech starých i nových. Kdybych byl chtěl ukázati, skutečně vyšší stoupnutí reálné mzdy, stačilo by srovnati prosinec 1927 (také období konjunktury) s prosincem 1931 a bylo by stoupnutí reálné mzdy dělnické ve starých domech činilo 25% a v průměru domů starých i nových (jehož se dr. Š. i dr. M. dovolávají) 19%. Tedy je zřejmo, že právě dr. Macek s dr. Šternem „pověstným způsobem vykalkulovali" menší stoupnutí reálné mzdy dělnické, kdežto já jsem se řídil objektivně hodnotou střední. Že ostatně reálná mzda dělnická velmi značně stoupla i proti poměrům předválečným, uvádí přímo Státní úřad statistický, který zjistil pro prosinec 1931 a v průměru domů starých a nových u hodinové mzdy stoupnutí o 48% a u týdenní mzdy o 32% (v domech starých o 57% a 40%).

„Skutečnosti" dra Šterna.

Na všecky ostatní vývody dra Šterna mohl bych reagovati vlastně zase citáty ze své odpovědi prof. Mackovi — ale též z rozličných statí, kterými jsem v Hospodářském rozhledu i v jiných listech už před rokem polemisoval v téže otázce. Nemohu však a nechci zabírati „Přítomnosti" tolik místa, kterého by to vyžadovalo, ač by se tak nejlépe ukázalo, že dr. Štern se vůbec nenamáhal vyvraceti mé námitky proti argumentům, jimiž chce moje stanovisko zlehčovat. Aspoň stručně tedy konstatuji:

„Skutečnost", kterou dr. Štern staví proti „teorii", vyjádřené pohybem indexů reálné mzdy, záleží v podstatě v tom, že podle zpráv živnostenských inspektorů smluvní sazby se snižují nebo se ruší zvláštní přídavky k nim, že ze smluvních sazeb, jež v době konjunktury jsou mzdovým minimem, stává se v době hospodářské tísně maximum, dělníci pozbývají vyšších sazeb za práci přes čas, ale dokonce nejsou ani plně zaměstnáni, v každé rodině je jeden nebo několik členů z práce vyřazeno anebo pracuje ve zkráceném provozu. Ač dr. Štern přiznává, že sazby mezd za konjunktury 1928 a 1929 stouply (diagram pohybu mezd v Praze to ukazuje velmi názorně) a dokonce tvrdí, že by sazby byly skutečnými mzdami ještě předstiženy asi o 25%, na konec ku podivu shledává, že se nemá sahati k snižování mezd, protože v předchozí době konjunktury nebyly abnormálně vystupňovány. Bez inflace zvyšovati mzdy o najednou sto procent přece vůbec nelze!

„Skutečnosti" dra Šterna sluší zřejmě rozděliti na dvě skupiny: jedna se skládá z tvrzení, že to, co já prohlašuji za nutné — snižovati současně nominální sazby — se opravdu také děje; ku podivu dr. Štern v této věci vidí důkaz, že to není třeba dělati! Úřední statistika pohybu pražských mezd arci snižování nepotvrzuje, a tedy je jisto, že nedošlo dosud k obecnému snížení, které by jediné mohlo zjednati úlevu.

Účinné a neúčinné snížení výdělku.

Druhá část p. Šternových skutečností potvrzuje jen moje stálé dokazování, že udržeti nynější úroveň mzdových sazeb není dělnictvu jako celku nic platno, protože sazby platí na druhé straně nedostatečnou zaměstnaností nebo vůbec nezaměstnaností, takže si úroveň skutečného výdělku stejně nezachovává. Jenomže zmenšení výdělku dělníka nevyužitím jeho pracovní schopnosti, omezováním výroby (i té práce přes čas) nesnižuje výrobní náklady, naopak je podstatně zvyšuje, neboť stálá režie, úrok, úmor kapitálů, zatěžuje jednotku menšího množství výrobků více. Neumožňuje tedy oživení výroby zlevněním výrobků a tedy poskytnutím většího odbytu. Je hospodářsky škodlivé. Kdežto dočasné obecné snížení sazeb mzdových umožnilo by přizpůsobiti ceny nižší kupní síle zvláště zemědělského obyvatelstva, vřadilo by zemědělce zase do konsumu průmyslových výrobků, způsobilo by větší odbyt, doma i za hranicemi, větší výrobu — vsunulo by zase nezaměstnané a nedostatečně zaměstnané dělníky do výroby. Tak bychom dospěli opět — jak jsem psal — „k větší zaměstnanosti a pak k opětnému stoupání mezd a zase k poměrnému blahobytu všech!"

Mzdy v zemědělství a drahota uhlí.

Východisko z krise nutno tedy viděti především v obnovení rovnováhy mezi důchody a cenami v zemědělství a v průmyslu. K tomu je třeba působiti k zvýšení těch cen zemědělských, na které máme vliv, a k snížení cen průmyslových, aby se zase sešly. Aby byla kvantitativní představa: vše as okolo 7× předválečných cen, poněvadž to je vyrovnání okolo „zlatého bodu“ (6.84 Kč = 1 předválečná K). Tam směřuje i přirozený vývoj. Na tomto bodu připínáme se totiž na hřídel hospodářství světového.

Konstatuji opětovně, že jsem nikdy a nikde nevykládal vysoké ceny uhlí a železa jen dělnickými mzdami; vůbec jsem o nich nemluvil v souvislosti se mzdami, naopak upozorňoval tu na kartelové zlořády. Dr. Šternovi to ovšem nevadí, aby zase někoho nenašel, kdo mi „správně odpověděl“.

Podíl mzdy na ceně a vliv snížení mezd na ceny.

Dr. Štern nevzal také doposud na vědomí moje stálé upozorňování, že obecné snížení mezd (proto právě musí býti obecné) nezmenšilo by výrobní náklady průmyslu jen v podílu mzdy v závodě přímo placené, nýbrž i v ostatních výrobních nákladech v tom, co závod kupuje a platí. Každá cena se rozdělí na konec na důchody: mzdy, platy, úrok, podnikatelský zisk. Platí se za věci, ale ne věcem, nýbrž lidem. Cena suroviny, uhlí, dopravní — to všecko jsou zase něčí mzdy, úroky, podnikatelské zisky. Opakuji: racionalisace snižuje podíl mzdy placené přímo, zvyšuje však podíl mzdy placené nepřímo — dodavatelům. A právě racionalisovaným, zmechanisovaným závodům zvyšují se velice výrobní náklady omezováním výroby pro zmenšený odbyt, neboť stálá složka výrobních nákladů je v nich větší než jinde. Ty především potřebují zvýšení odbytu snížením výrobních nákladů a cen.

Všem hrají chvilku.

Dr. Štern nedovede hledět na věci jinak než s jejich stránky sociální, s hlediska zdánlivého přímého prospěchu dělnictva, ale najednou se bojí, že by po snižování mezd v době hospodářské tísně přišlo nové zvyšování v době příznivé konjunktury. To naopak doporučuji! Soudím, že důchody dělnictva musí růsti ze zvyšování národní výroby a tedy národního důchodu, ne na účet důchodů zemědělců — a samého jmění národního. Proto je zcela v pořádku, aby mzdy stoupaly, když stoupá výroba, v konjunktuře, ale ne, aby prudce stoupaly mzdy (kupní silou, tedy reální mzdy) části dělnické (části plně zaměstnané) v době, kdy výroba a národní důchod klesá, zvláště důchod zemědělců — a nezaměstnaných a málo zaměstnaných dělníků. Podle dra Šterna je však správné zvyšovati reálnou mzdu v době tísně a nezvyšovati ji (či ani mzdu nominální?) v době prosperity! Kolísání konjunktury se nevyloučí (ztrnulostí cen a mezd se naopak zhoršuje), hrají tedy všem chvilku. Je správné, aby když je všem hůře, nevymykali se z toho někteří na vrub těch, kteří mají postavení ještě horší, naopak zase, aby měli všichni — i dělníci zaměstnaní účast v tom, až obrat konjunktury „bude hrát“ ostatním.

Na číslice o procentech dělníků ve starých bytech a o nájemném, které dr. Štern uvádí, odpovídá náležitě již poznámka 2) v svrchu uvedenému citátu (s kterou se měl tedy dr. Štern prve vypořádati, ale nevypořádal).

Kartely a snížení cen.

Za činitele, způsobující ztrnulost cen v průmyslu, udržující nerovnováhu mezi cenami a důchody, zvláště zemědělství a ostatní odvětví, a překážející obnovit rovnováhu ztracenou, tedy za činitele prohlubující a prodlužující krisi prohlašoval jsem od počátku kartely, nerovnoměrnou ochranu celní, atd. — a konečně nehybné kolektivní smlouvy. Nikdy jsem nevinil z toho jediné mzdy, boj proti krisi jsem chtěl vésti po všech stránkách, právě od kartelů a cen velkoobchodních počínaje, přes ceny v drobném, pak k nominální mzdě, která by měla býti snížena v té míře, jak to dopouští skutečné zlevnění (reálné mzdy by tedy nebyly sníženy proti době konjunkturní) a zase na ceny, což by snížení výrobních nákladů umožnilo. Ponechat mimo zájem kartely s jejich cenovými diktáty, příčilo by se úplně našemu plánu — jak tedy možno proti mě uvádět, že by kartely nedopustily využití nižších mezd a snížení cen?

Zkušenosti odjinud. (Mínění a čísla.)

Dr. Štern cituje úsudky dvou německých odborníků, kteří popírají, že by snížení mezd v Německu čelilo nezaměstnanosti; bylo by prý těžko v Německu nalézti jen jediného dělníka, který znovu nalezl zaměstnání, poněvadž byly mzdy sníženy. Mohl ovšem uvésti zase opačná mínění, ale dám více na cifry než na mínění a tedy konstatuji:

V Německu provádějí ozdravovací proces hospodářského života zlevňovací akcí. Mezi jiným také hodinové sazby mzdové snížili od října 1930 do ledna 1932 v průměru u školeného dělnictva o 16%, (na př. dělnictva v oboru hnědého uhlí o 17%, černého uhlí o 21%, zpracování kovů o 18%, drah a pošt o 19% atd.). V uvedeném období největší pokles připadá na rozsáhlou akci z prosince 1931. V Československu k zlevnění mezd a důležitých průmyslových výrobků (uhlí, železa) nedošlo. Srovnejme tedy pohyb nezaměstnanosti u nás a v Německu. V Československu počet 486.368 nezaměstnaných koncem prosince 1931 stoupl na 583.138 koncem ledna 1932, t. j. o 20% a na 625.995 koncem února 1932, t. j. o 29%. V Německu počet 5,668.200 nezaměstnananých koncem prosince 1931 stoupl na 6,041.900 koncem ledna 1932, t. j. o 6½% a na 6,128.400 koncem února 1932, t. j. o 8%. Počet nezaměstnaných z konce ledna r. 1931 do konce ledna 1932 v Československu stoupl o 86%, v Německu toliko o 24%.

Vzestup nezaměstnanosti v Německu z konce prosince 1931 do konce února 1932 o 8% lze vysvětliti čistě sezonně. Snížení mezd — a zlevňovací akce — tedy aspoň zastavila vzrůst nezaměstnanosti. Kdybychom byli dokázali jenom totéž my, pak nebyl-li by i opravdu žádný dřívější nezaměstnaný práci získal, nebyla by jí aspoň statisícová masa dělníků pozbyla.

Není spotřebitel jen ten, kdo bere mzdu.

Je jisto, že krisi lze překonati jen zvýšením konsumu. To je právě účelem našich návrhů. Většího konsumu možno však dosíci za nynějšího katastrofálního poklesu důchodů zemědělského obyvatelstva, ale i ostatního obyvatelstva, postiženého nezaměstnaností, stagnací v živnostech atd., toliko snížením cen, tedy snížením výrobních nákladů i úroky v to počítajíc. Pokles kupní síly a konsumu dělnictva tím způsobený bude dočasný — a bude ihned bohatě vyvážen vzrůstem konsumu zemědělců a ostatního obyvatelstva zde v republice a také snadnějším vývozem. Protože snížení cen průmyslových výrobků chceme dosíci i stlačením zisků kartelů atd., bude konsum moci vzrůsti o větší sumu, než by činila ušetřená mzda (která by se z konsumu vůbec neztratila, nýbrž byla přelita do konsumu jiných spotřebitelů), ale ani spotřeba zaměstnaných dělníků by nepoklesla o celou sníženou mzdu, protože by i oni kupovali levněji. Odbyt by tak stoupl, tím výroba, zaměstnanost, větší zaměstnaností by vzrostly důchody dělnictva, stoupla by i jeho spotřeba, oživení výroby by pokračovalo. Tím by teprve rostly státní příjmy a klesaly státní

výdaje na nezaměstnané. Ulehčovalo by se i břemeno daňové; až by se průmysl plně zase rozvinul, byl by čas i na nové zvyšování mezd.

Sociální spravedlnost a blahobyt.

Dr. Štern a všichni doktrináři jemu podobní odmítají všecky podněty k překonání krise, sami však nedovedou ukázati cesty jiné. Leda opatření, která by ještě zvětšovala výrobní náklady, zvětšovala počet závodů, neschopných výroby, snižovala počet dělníků plně zaměstnaných a tedy zhoršovala krisi. Zbývá tedy jediná moudrost: podpory nezaměstnaným. Ale kde na ně bráti? Zatím si půjčujeme, projídáme ne důchod z výroby, ale základní jmění. Co však, až už nikdo nepůjčí?

Pomohou pak někomu krásná slova o sociální spravedlnosti? Spravedlnost, ba i úplná rovnost může znamenati také rovnost v bídě, v hladu a naprosto ne blahobyt. Hladového nenasytí vědomí, že všichni mají hlad: raději se asi pořádně nasytí, i když to bude vykoupeno vědomím, že někdo jiný může jísti lépe a vybraněji. Jistě to nasycení více prospěje než vědomí rovnosti prázdných žaludků. Sebe dokonalejší sociální spravedlnost, nejlepší tedy osud širokých vrstev, nebude-li tu dostatečný zdroj blahobytu, dostatečná výroba. Proto také jen ten, kdo pamatuje na zabezpečení a rozvoj hospodářství, prospívá dělnictvu účinně, i když žádá na něm zdánlivé oběti. Dojista více mu prospěje než ideolog, který rozhořčeně odmítá skutečné východisko z nouze, protože se dotýká domnělých okamžitých zájmů části dělnictva (třebaže by dělnickému celku bylo jen k užitku), ale kromě líbivých slov nedovede dáti dělníku nic, co by mu opatřilo a zajistilo práci i výdělek do budoucnosti.

Napsal jsem („Venkov", z 21. února t. r.):

„Nevím, jaká slova přesvědčivá bych měl voliti, abych ujistil dělnictvo průmyslové, že to, co uvedu o mzdách, je dáno objektivním rozborem vztahů mezi výší mzdy, rozsahem výroby a možnostmi spotřeby, tedy rozbor stroje na jednotlivé jeho součástky — kolečka a pásky, jejichž souvislost je ovládána určitými mechanickými zákony. Chtěl bych ujistiti dělnictvo, že přejeme jemu mezd co nejvyšších, i proto, aby dělnictvo bylo plně spokojeno ve státě, věřilo v něj, v jeho spravedlnost, aby byl všude mír a blahobyt všech. Avšak mzdy jsou v konstruktivní souvislosti s celým motorem hospodářského života. Tyto hospodářské zákonitosti vztahů jsou silnější než přání. Lze diktovat někdy výši mzdy, ale nelze diktovat zaměstnanost. Dr. Štern mluví o sociální spravedlnosti, já vidím motor hospodářského života — a prázdnou státní pokladnu."

Ale což miliony zemědělského obyvatelstva ručně pracující s ubohou životní úrovní už si té sociální spravedlnosti nezaslouží? Naše cesta k nápravě pomohla by především těmto největším „vyděděncům" společnosti, ale za nimi i všem ostatním, celému národnímu hospodářství. Metoda (vlastně nic nedělání) dra Šterna obětuje zemědělce úplně — a jinému nepomáhá. Co je lepší?

---

literatura a umění

A. J. Urban:

Máme vůbec nadání k filmu?

Osudy českého filmování.

Český film náleží k těm problémům, jež se mohou označit s dobrým svědomím za problémy, které patrně nikdy nebudou rozřešeny. Stále se o něm mluví a píše, uvažuje, počítá, polemisuje, a stále jsme tam, kde jsme byli v době, kdy film byl sotva něčím více než pouťovým artiklem. Český film se podobá nedužívému dítěti, stiženému nějakou křivicí nebo kdoví čím, nemůže se vzpřímit, sotva se trochu rozběhne, hned zas padá, a když se už zdá, že definitivně skonal, opět se nějakým podivným zázrakem zdvihá, aby za krátký čas znovu vzal na sebe podobu mrtvého, jemuž veřejnost často nadšeně přeje, aby ležel a už nevstával.

Český film to zkoušel dávno před válkou, zkoušel to za války a široce se rozběhl po válce, kdy do jeho výroby investovalo peníze několik bank a řada jednotlivců. Výsledek byl vždy stejný: po krátkém rozběhu, kdy se už zdálo, že se postaví po bok světovým značkám americkým, německým a jiným, zhroutila se najednou celá jeho stavba, prodělaly se na něm desítky milionů, ruinoval podnikatele a znechutil nejširší vrstvy obyvatelstva svou stupidností a nemožností. Po rozkvětu v poválečných letech nastala prudká reakce v letech 1923 a 1924, od sklonku roku 1925 najednou znovu vyrostl a měl několik let dosti dobrou konjunkturu, která se začla drobit krátce před příchodem zvukového filmu. Čekalo se, že zvukový film domácí výrobu úplně utluče, ale ku podivu, najednou zase nastala konjuktura českého filmu, opět se začlo plnou parou natáčet, a to až do letošního jara. Teď, jak se zdá, přišla nová deprese: jediný náš filmový atelier už přes 3 týdny stojí. Ať mluvíte s kým chcete z těch lidí, kteří se účastnili výroby domácího filmu, každý je znechucen a zapřisáhá se, že český film nebude už vyrábět. Nu, je však možné, že současná devisová opatření a s nimi souvisící obmezení dovozu cizích filmů opět pozdvihne domácí výrobu a že tato opět rozkvete.

Bude-li to na čas nebo na trvalo, to je ovšem velká otázka. Aby se mi dobře rozumělo: pokud jsem mluvil o rozkvětu nebo o konjunktuře českého filmu, bylo to vždy jen o jeho obchodní nebo průmyslové stránce. O jeho úrovni umělecké bude řeč později. Probírám problém českého filmu nejdříve po obchodní stránce, poněvadž film v dnešní své podobě je stále ještě nejdříve problémem obchodním a pak uměleckým. Ani D. W. Griffith nebo Pudovkin by nebyli natočili svá velká díla, kdyby neměli k nim dostatečné hmotné prostředky, ať už ve formě neomezeně velkého trhu nebo v nevyčerpatelné státní pokladně.

Mluvící film a vývoz.

Tedy pokud jde o tu obchodní stránku. Jestliže němý film byl mezinárodní, tíhne film mluvící do úzkých národních a jazykových hranic. Je to smutné, což už bylo tolikrát konstatováno, ale je to fakt, s nímž je nutno se smířit. Zdánlivě z toho plyne, že mluvící film bude příčinou velkého rozmachu všech národních produkcí, neboť v každé zemi bude mít daleko větší možnosti film v národním jazyce než v jazyce cizím. Ale tato teorie nemusí platit pro každého, nemá stejnou platnost v Italii a v Československu, ve Francii a v Dánsku. Neboť nevýhodu, kterou má americký film v Československu z toho důvodu, že není srozumitelný, má rovněž český mluvící film v Německu nebo ve Francii, kde není rovněž srozumitelný.

S mluvícím filmem odpadly možnosti vývozu, které u filmu němého přece jen občas přinesly značné položky na krytí výrobního nákladu. Zůstal tedy domácí trh. Ale stejně jako u filmu němého, ukazuje se i u nové filmové formy, že, bohužel, je jeden z největších vynálezů nové doby výsadou velkých národů. Není náhoda, že jak v němém, tak i v mluvícím filmu hráli a hrají rozhodující roli velcí národové: Američané, Rusové,

Němci, Francouzi. Je sice pravda, že jistou dobu měly ve filmové výrobě značný úspěch také severské země, a že z velkých národů Italové zůstali v ní daleko, na příklad, za námi, ale to jsou výjimky. Severský film mohl existovat jen do té doby, dokud nepřišla konkurence z velkých zemí, a pokud jde o Italii, byla hlavní vina na poválečných nesnázích a zmatcích.

Malý národ a film.

Ostatně příklad severských zemí jasně ukazuje, že malý národ nemůže ve filmové výrobě konkurovat s výrobou ve velkých zemích. Severský film stál jistě o mnoho výše, než kdy byla úroveň českého filmu, a přece podlehl invasi filmu německého a amerického. Příčina je velice jednoduchá. Je ohromný rozdíl, mohu-li při kalkulování filmu vycházet z toho, že se bude hrát ve 400 biografech nebo v 4000 nebo ve 20.000. Neboť film je massový artikl, určený pro nejširší vrstvy. Čím větší odbyt, tím může být nejen levnější, ale také lepší, neboť se do jeho výroby může investovat daleko více. A tato investice neznamená snad jen to, že se mohou dát velké částky do výpravy filmu, ale znamená to hlavně to, že se nemusí pospíchat na režiséra, že ten má dost času hrát si se scénami a s herci, že může nezdařený výkon opakovat znova a třeba několikrát za sebou, že se chybně natočený kus filmu může zahodit a natočit znova. A teď uvažte, že český filmový režisér musí být hotov s natáčením celého filmu za týden, ba i za kratší dobu! Za týden musí být hotov s tím, na čem jinde pracují měsíce, jestliže ne celá leta. Jak taková práce musí vypadat, je jasné, a zrovna tak jasné je, že takové výrobky musí být vytlačeny výrobky dokonalejšími. A celý problém je v tom: kdežto český film nesměl do nedávné doby stát více než 800.000 Kč, aby se aspoň kryl, může německý film stát 8,000.000 Kč, protože není jako film český odkázán na několik set biografů, nýbrž může se hrát v několika tisíci kinech.

Je možno našemu filmu pomoci?

Tento rozdíl v obchodní kalkulaci je hlavním kamenem úrazu českého filmu. Je ovšem možno, aby zde zasáhl stát a upravil nějakým zákonem neutěšenou finanční základnu domácího filmu. Může tak udělat přímými podporami, může tak udělat nějakou formou kontingentu a postarat se zároveň o regulaci dovozu cizích filmů. Není pochyby, že mluvící film nás dostal do značně nepříjemné situace tím, že vsunul u nás do popředí film německý, ve svém celku sice velmi dobrý, který nám však přece působí vzhledem k našim mimořádným poměrům řadu nesnází. Když stát s ohledem na hospodářské potíže doby zasáhl velmi energicky do řady jiných věcí a když omezil dovoz téměř veškerého zboží, není příčiny, proč by měl dělat právě u filmů výjimku. To je konečně věc ministerstva financí a jiných úřadů, aby si spočítaly, jaký zisk nám cizí filmy přinášejí, a zda něco ztratíme, když se jejich dovoz omezí.

Otázka je však, jak toto omezení pomůže českému filmu. Po finanční stránce nepochybně a jak již řečeno, lze očekávat po realisaci všech těchto opatření zvýšení poptávky po českém filmu. Nebudeme dělat proroky a nebudeme se zabývat otázkou, zda omezení cizího dovozu nahradí naší výrobě opravdu velký trh, který je podmínkou dobře prosperující filmové výroby. Položme si však otázku, zda tato podpora českého filmu zdvihne také jeho úroveň, a dodejme další otázku, zda můžeme vůbec někdy dělat dobré filmy.

„Národní nadání" k filmu.

Zdálo by se, že odpověď je velmi jednoduchá. Když jsme řekli, že dobré filmy nelze dělat bez určitého finančního zajištění (protože film je něco, do čeho je nutno nejdříve dát mnoho peněz, aby se z toho stala dobrá věc), je tedy zdánlivě nasnadě, že český film musí býti dobrý, jakmile bude pro něj dosti peněz. Ale tak jednoduché to ovšem není. V případě, že je splněna podmínka první — o finanční základně — přistupuje podmínka druhá a ta zní: k natočení dobrého filmu je potřebí speciálního národního nadání.

Příklad Anglie a Ameriky.

Tady mluvíme o věci hodně široké a proto bude dobře nejdříve trochu odbočit. Je známo, že Angličané jsou bohatý a mocný národ, který zajisté měl všechny hmotné předpoklady pro to, aby vytvořil velkou a silnou filmovou výrobu. V Anglii je tuším přes 5000 kin, tedy o velký vnitřní trh je postaráno, k tomu přistupují osady, dominie a celý velký anglosaský svět. A přece se Angličanům v době němého filmu nepodařilo vytvořit vlastní výrobu a když pak stanovili na dovoz cizích filmů kontingent, hnula se sice výrobní čísla, ale úroveň byla ubohá, daleko horší než úroveň českého filmu. Jak to přijde, že Angličané, kteří měli přece přibližně stejné podmínky jako Američané, ve filmu nic neznamenají, kdežto Američané byli dlouhá léta vedoucím filmovým národem? (Skutečnost, že v Anglii není vhodné podnebí, padala v úvahu jen v začátcích filmu, později se beztak velká většina filmů natáčela v interiérech a ostatně pro filmování exteriérů neměli Angličané o mnoho dál do Španěl nebo jižní Francie než měli newyorští Američané do Los Angelos.)

Na tomto příkladě vídíme, že peníze samy nestačí, že je zřejmě potřebí ještě něčeho jiného. Myslím, že správné označení pro toto „něco jiné" bude: filmové nadání národa. Celý charakter amerického národa odpovídá filmu. Bylo to nesporně americké tempo, které umožnilo, že američtí režiséři pochopili význam filmových zkratek pro tok filmového děje. Leželo zřejmě v národním nadání, že americký režisér Griffith vynalezl stěžejní bod filmového umění, detail; přivedla ho k tomu schopnost a zvyk, zmocnit se z dané látky věci nejvýznačnější a nejdůležitější a nevšímat si neurčitého, nic neříkajícího celku. Byl to konečně americký individualismus, který umožnil ten grandiosní vývoj systému starů a dal na osobnost ve filmu největší důraz. Co však mohli do filmu přinést Angličané se svým klidem, vzpěčujícím se každému chvatu, tedy i zběsilému filmovému tempu, se svou pomalostí, se svým konservatismem? Podívejme se na ruský film. Proč mají Rusové úspěch v tomto oboru? Protože jsou eminentně filmový národ. Mají v tom některé styčné body s Amerikou, v jiných se zase rozcházejí. Mají společně s ní stejný konkretní pohled na svět, což je jistě jednou z příčin těch krásných fotografických záběrů, jimiž nás ruské filmy udivily. Kdyby dnes Rusko žilo za předválečných poměrů a v předválečných myšlenkových sférách, viděli bychom v ruském filmu nejvýše nějaké těžkopádné dumky. Ale sovětské Rusko našlo ve filmové kameře skvělého pomocníka pro svůj duševní zrak, jenž se náhle obrátil z vnitřních abstrakcí do vnější reality. Vedle toho našli v něm umění, jež potřebovali: umění kolektivní. Odpor k individualismu postavil na scénu ruského filmu nového činitele: na místo hvězdy typ.

Musí mít každý národ filmový talent?

Na Američanech a na Rusech tedy jasně vidíme, že do filmu vložili své určité filmové nadání. Otázka je: musí mít každý národ takové nadání? Na příkladě Angličanů vidíme, že nikoliv. Nedejme se mást tím, že určitý národ má určitou úroveň vzdělání, že má znamenité výtvarníky, literáty, dramatiky, divadlo. To stále ještě neznamená, že musí mít filmové nadání, právě tak jako skutečnost, že Angličané mají tolik a tolik význačných dramatiků, neznamená ještě, že musí mít stejný počet velkých hudebních skladatelů. A právě na skutečnosti, že některé národy nemají nadání pro hudbu, můžeme opřít svou teorii, že některé národy nemusí mít nutně nadání pro film, které je docela speciální a docela odlišné od jiných talentů.

My jsme asi bez onoho talentu.

Myslím, že nemusím dokazovat, že se u nás toto nadání zatím neprojevilo. S dobrým svědomím mohu prohlásit, že devětadevadesát procent českých filmů bylo špatných. Je sice pravda, že se občas podařilo a stále se to daří dělat filmy dobré úrovně, ale přihlédneme-li blíže, poznáme, že se ani v těch filmech dosud nepodařilo najít nějakou svéráznou notu, tak svéráznou, jako je třeba nota české hudby nebo části české lyriky. Byly to více méně odvary a kopie, byť i dobré, cizích vzorů, ať už šlo o filmy Machatého, Lamače nebo jiných. Národní film se dosud nevytvořil, nejvýše film v národních krojích nebo hospodský. A přece bylo několik filmů, které měly hmotné podmínky, jež mohly být dobrou základnou pro úspěšný film. Na příklad takový „Svatý Václav" nebo „Třetí rota". Na těch se nešetřilo penězi a přece výsledek byl velmi chabý. Před časem jsme myslili, že hlavními viníky jsou ti příšerní fušeři bez vzdělání, odpovědnosti a bez uměleckého cítění. Ale pak se dostali k slovu inteligenti a výsledek jejich práce byl ještě horší než výsledek práce fušerů. Film „Svatý Václav" točil dr. Kolár, člověk vysokého vzdělání a rozhledu, na „Třetí rotu" pečlivě dohlížel Josef Kopta, muž tak vysokého intelektu jako Kolíček, udělal dva filmy, znamenitý humorista Karel Poláček byl v několika případech libretistou. A přece filmy, na nichž pracovali tito vzdělanci, ztroskotaly, někdy až hanebně. V některých případech byla sice vina v tom, že neměli dostatečné technické průpravy, ale viděli jsme znovu a znovu opakovaný neúspěch inteligentních filmařů, kteří technické znalosti měli.

Právě jejich neúspěch dokazuje, že stálý nezdar českého filmu není věcí náhody, nýbrž že je prostě výsledkem toho, že pro tento druh tvorby není u nás nadání. V duši českého národa není podmínek pro vytvoření takového talentu. Jestliže na jedné straně máme dar slyšet tóny v takovém seskupení, které z nich činí svérázné hudební nadání, nemáme dar filmového zření. Neboť filmové nadání, očištěné od různých vedlejších a nikoli nejvýznačnějších složek, znamená v podstatě: aby režisér filmu nebo kolektiv, film tvořící, dovedl filmově vidět, aby si dovedl představit, jak ta nebo ona věc či scéna bude vypadat na plátně. To je hlavní rys umění filmového režiséra a zároveň také podstata onoho filmového nadání. Věc zdánlivě velmi prostá. Ale nezdá se být také velmi jednoduché a prosté spojovat jednotlivé tóny v melodie a jiné hudební formy? A přece je tolik jinak zdatných národů, které tuto prostou věc nedovedou. Chybí nám to optické zření, ta visuální představivost a fantasie. To je nedostatek, který nemůže být odstraněn, i kdyby se všichni čeští intelektuálové stali filmovými režiséry, kdyby se Československo rozkládalo od pólu k pólu nebo kdyby stát dával na každý film pět milionů korun. Mé tvrzení o této naší neschopnosti je ovšem empirické; ale když se u nás už natočilo tolik filmů a vystřídalo tolik jejich autorů, myslím, že toto tvrzení je empiricky dostatečně podloženo, aby mohlo být uznáno za správné. Talent se projeví i za horších podmínek, než jaké měl a má český film; Karel Hynek Mácha napsal svůj „Máj" a Božena Němcová svou „Babičku" za mnohem svízelnějších okolností, než za jakých pracovali čeští filmoví režiséři.

Speciálně pro mluvící film nám ovšem chybí ještě řada jiných podmínek. Na příklad takový bohatý reservoár herecký, jaký má Německo, a řada jiných věcí. Chybí stále pevná organisace a není dostatek schopných lidí na vedoucích místech českého filmu. Základní chyba tkví však v oné mezeře v národním nadání. Není sice pochyby o tom, že budeme i nadále vyrábět filmy, jsouce k tomu donuceni snahou před úplným poněmčením našich biografů, podobá se pravdě, že budeme s to vyrábět takový slušný průměr, jako jsou dnes německé veselohry, ale sotva kdy se podaří, abychom v tomto oboru vykonali nějaký umělecký čin. Budeme stále kulhat za jinými a napodobovat je, filmově tvořit nebudeme. Jen kopírovat.

život a instituce

O. Vočadlo:

Angličtina pro každého

(Basic English.)

Snahy o mezinárodní jazyk.

Otázka mezinárodního jazyka zaměstnávala Komenského a trápí už několik staletí pacifisty a reformátory. Jistě správně cítili, že jako především společný jazyk dělá národ, tak by společný druhý jazyk uspíšil mezinárodní dorozumění a mír. Tu výhodu měla svatá říše římská Karla IV. a vůbec středověk, že všecky vzdělance spojovala latina. S reformací a s překládáním bible přišel demokratický kult národních jazyků a s Macchiavellim zvítězila nebezpečná myšlenka národní suverenity. Vědecké 18. stol. se znovu pokoušelo o universálnost, ale ne již na podkladě náboženském, nýbrž rozumovém, vědeckém, a francouzština se rozšířila mezi vzdělanci celého světa, v Rusku jako v Anglii a Německu. Francouzština byla elitním jazykem a při tom i výhradním diplomatickým jazykem od vestfálského míru a zůstala jím do míru versailleského. Francouzský text mírových smluv byl postaven na roveň anglickému.

Od světové války je angličtina tedy druhým jazykem mezinárodním, uznaným i v diplomacii, a stala se logicky také druhým jednacím jazykem Ligy národů, do kterého se všecko překládá. Tento dualismus je jakousi moderní analogií někdejšího dvojího vlivu řecké a římské kultury: vyjadřuje skutečnost, že kultury anglická a francouzská dnes převládají v moderním světě a doplňují se. Praktický následek je, že angličtí inteligenti se učí francouzsky a francouzští anglicky, kdežto mladé inteligenci jiných národů se musí umožniti na středních školách, aby se pokud možno naučila oběma jazykům. Ale jazykové nadání je právě tak řídké jako mate-

matické a je těžko průměrnému inteligentu, aby opravdu dobře ovládl více než jeden cizí jazyk. A pro národy, jichž jazyk se rozšířil po rozsáhlém kontinentu jako španělština v Americe nebo ruština v Asii, je jistě mrzuté uznávat vyšší prestiž dvou jiných jazyků. Tím obtížnější je pro orientálce, že musejí studovati dva jazyky, chtějí-li se stýkati se západními státníky a učenci. Jistě by postačila jedna nadřeč.

Vady umělých jazyků.

Zdálo by se, že nejlépe by rozřešil tento zdánlivě choulostivý problém uměle sestrojený pomocný jazyk, jeden z těch 325 umělých jazyků, jimiž nás obdařila lidská vynalézavost. Z nich má esperanto a jeho odnože jistě nejvyšší nárok na uznání. Ale i když uznáme jejich důmyslnost a jejich přednosti, mají jednu základní nevýhodu, která se nedá odstranit, že jsou totiž umělé. Nechuť k umělým jazykům nemají jenom filologové (pokud je nevynalézají sami jako Jespersen se svým Noviálem), kteří v jazyce vidí živý organismus, odpuzují i mnohé laiky. „Umělý jazyk", prohlásil jednou známý oxfordský profesor Zimmern v Ženevě, „je pro umělého člověka, pro roboty." Vadí hlavně, že nemá za sebou bohatou literaturu a kulturní světové řeči. Nutno také uznati, že esperanto za půl století neudělalo takové pokroky jak doufali jeho propagátoři. Výsledek vší té čilé propagandy jsou po světě roztroušení jednotlivci a skupinky nadšenců, ale tento výsledek nestačí, aby přivábil a přesvědčil ostatní, že se vyplatí esperanto pěstovat. Pokud se rázu esperanta týče a jeho způsobilosti pro jeho úkol spojovati rasy nejrůznějšího jazykového typu, je nutno vytknouti, že Zamenhof, vynálezce esperanta, který žil v Polsku, měl před očima synthetický jazyk s četnými koncovkami a ač slovník sestavil dosti obratně z románských a germánských prvků, svou stavbou je jeho výtvor vlastně jazyk aggluti-nující.

Rozšíření angličtiny.

To neodpovídá nikterak situaci. Vývoj jazyka, jak bystře soudil už Komenský, spěje k analytickému typu a nejen angličtina se zbavila koncovek téměř úplně, ale nemá jich ani čínština ani jiné důležité východní jazyky.

S tohoto i s každého jiného hlediska je pro mezinárodní styk angličtina ideální. Má předem ohromnou výhodu v tom, že už asi 540 milionů lidí ve všech dílech světa angličtinu zná, buďto jako jazyk mateřský nebo obcovací a úřední. A anglicky se rádi učí i příslušníci jiných kulturních národů, nejen pro její praktickou cenu, ale také pro nádhernou literaturu, největší básnickou literaturu světa. Je jasné, že angličtina má nesmírný nadskok před kterýmkoli jiným jazykem, aby se stala mezinárodní dorozumívací řečí. Ostatně východ už se pro ni rozhodl. Ve všech přístavech východu i na universitách čínských, japonských a indických se ozývá angličtina. Od války přišla rychle do módy i ve střední Evropě, kde dříve mívala z důvodů politických němčina monopol (na př. v Uhrách a u nás), a také na Balkáně (v Bulharsku je na př. prvním cizím jazykem na školách a 200 universitních posluchačů v Sofii studuje angličtinu, aby bylo dost učitelů). Francouzi tuto světovost angličtiny přijímají jako fait accompli, zvláště když se nyní uplatňují ve světovém politickém a hospodářském ruchu tak významně Spojené státy. Největší dnešní srovnávací filolog, pařížský profesor A. Meillet, nazývá angličtinu ve svém díle o jazyku „la plus mondiale", nejsvětovější řečí. Nad uměle sestrojenými jazyky má velkou výhodu v jednoduchosti analytického jazyka, gramatika je omezena na minimum a styl je vytříben dlouhou řadou skvělých klasiků. Její struktura je tak zjednodušená, že připomíná perštinu, malajštinu nebo čínštinu, tuto zvláště svou tendencí k jednoslabičnosti. S jakou snadností dovede použít podstatného jména za přídavné nebo za sloveso nebo naopak! Ale přednosti angličtiny byly často vynášeny počínaje naším Komenským, který chválil zvláště rozumnou logičnost anglického přirozeného rodu (odpadá nelogické rozlišování rodu a bezpohlavních předmětů i u živočichů, kde se pohlaví nezdůrazňuje) až po známý vědecký rozbor Jespersenův, který vyznívá chvalozpěvem na výraznost a mužnost tohoto jazyka. Obvyklou námitkou proti angličtině jako mezinárodnímu jazyku je anglický pravopis a anglická výslovnost. Obtížím tradičního pravopisu chce čelit švédský filolog Zachrisson foneticky důsledným systémem (Anglic). Pokud se týče samé výslovnosti, není tak obtížná, jak se za to někdy má, ba pro Romána i pro Slovana je snazší než správná hrdelní výslovnost němčiny. Ostatně právě pro angličtinu máme po ruce nejlepší fonetické příručky, podle kterých je možno se naučit nejen přesné výslovnosti, ale i intonaci (Jones, Palmer, Ripman, Ida Ward a j.).

V čem je třeba angličtinu zjednodušit.

Největší obtíží angličtiny, na kterou se však obyčejně zapomíná, je nesmírné bohatství její zásoby slovní. Je sice možno básníku v tomto nejrozsáhlejším evropském slovníku si vybrati nejjemnější odstíny výrazové ke svým subtilním účelům, ale pro cizince je téměř nemožné si osvojiti všecka ta nesčíslná synonyma a jejich rozdíly. Pro účely mezinárodního jazyka jsou tyto subtilnosti prostě zbytečnou přítěží (hluboký je deep i profound, otcovský paternal i fatherly atd.). Má-li býti angličtina snadno přístupná všem rasám jako společný pomocný dorozumívací jazyk, je nutno ji po této stránce zjednodušiti. Tohoto úkolu vyloučit všecko zbytečné ze slovníku a omezit jej na základní nejdůležitější slova, jichž dnešní vzdělaný člověk potřebuje, se ujal orthologický ústav v Cambridgi. Po desetileté práci se podařilo předložiti světu nový mezinárodní jazyk, vědecky zjednodušenou angličtinu, která se ničím neliší od správné angličtiny, jen účelně zjednodušeným slovníkem. Až dosud se problém mezinárodního jazyka řešil skoro výhradně filologicky a nemáme-li na zřeteli podivný Volapük, podařilo se opravdu v esperantu i v podobném Idu a Novialu dosáhnout značné jazykové symetrie. Basic English, jak se nazývá tato zjednodušená forma angličtiny (Basic — základní, ale také zkratka za British, American, Scientific, International, Commercial) je mezinárodní řeč na podkladě psychologickém. Opírá se o Benthamovu teorii fikcí (Theory of Fictions, nové vyd. 1932). Jeremy Bentham, slavný filosof a duchovní otec Millův, je sice všeobecně známý jako idealistický hlasatel utilitarismu a největší právnický myslitel anglický, ale zaslouží si, aby v jeho jubilejním roce (zemřel v červnu 1832) bylo upozorněno i na jeho vynikající místo v linguistice, zvláště pro jeho rozbor základů jazyka, analysu a vyloučení emotivních prvků, jež jazyk zabarvují, a vůbec pro řadu bystrých postřehů v oboru lexikologickém. Milovník tradice by mohl v těchto snahách viděti pokračování průkopnického pokusu o filosofický jazyk současníka Komenského biskupa Johna Wilkinse, jehož

dílo kdysi poslal Komenskému sekretář Královské společnosti londýnské k prozkoumání.

Slovník na jedné čtvrtce.

Mr. K. C. Ogden z Magdalene College, Cambridge, znalec a vydavatel Benthamova díla, ředitel orthologického ústavu a vlastní tvůrce nové mezinárodní řeči Basic English, je dobře známý psychologům svým dílem „The Meaning of Meaning", na němž spolupracoval s profesorem Richardsem, originálním literárním kritikem a s proslulým anthropologem Malinowskim. Je vydavatelem odborného časopisu Psyche a sbírky International Library of Psychology, Philosophy and Scientific Method, autorem spisu ABC of Psychology atd. Podařilo se mu a jeho kolegům vědeckou metodou (panoptic method) redukovati anglický slovník na 850 (původně 600 nejnutnějších) slov, která vykonávají úkol, na který je jinak potřebí asi 20.000 slov (pro srovnání uveďme, že oxfordský slovník anglický má 415.000 hesel). Z těchto 850 slov (Komenského „Brána jazyků" jich měla 8000) je 600 podstatných jmen, 150 přídavných. Další 100 se skládá z nejnutnějších sloves, předložek, zájmen a pod. Zkrátka celý slovník se dá pohodlně a čitelně vytisknouti na čtvrtce papíru, což usnadňuje memorování při zrakové paměti. K těmto slovům je ovšem nutno připočísti mezinárodní termíny (v anglickém tvaru), jako club, dynamite, museum, omnibus, torpedo a j. Za tím účelem se zvlášť studují cizí slova, přejatá ze západu do východních jazyků. Pro vědecké účely se přidává k těmto 850 základním slovům 100 všeobecných vědeckých výrazů a 50 výrazů speciálních, takže s 1000 slovy je možno psáti vědecká pojednání tímto zjednodušeným a systematickým způsobem. Pokud se týče jazyka samého, je jeho zvláštností, že z něho byla slovesa takřka úplně vyloučena. (Mnohá substantiva ovšem mohou fungovat jako slovesa s koncovkou participia.) Nahrazují se vazbami s nejnutnějšími pomocnými slovesy, jichž je celkem pouze 18. Využívá se tak charakteristických „nominálních tendencí" angličtiny, které ostatně pozorujeme i v jazycích orientálních (give the door a push — strčiti do dveří, have a look round — rozhlédnouti se, make a sign — poskytnouti a pod.). Vedle 10 nejdůležitějších sloves, t. zv. operations, jež označují základní činnosti, operations (come, get, give, go, keep, let, make, put, seem, take), jsou tam pomocná slovesa (be, do, have, may, will) a pak slovesa say, see a send. Jediné těchto 18 sloves je třeba se naučit časovat. Ta se pak různě kombinují, aby nahradila zbytečná slovesa (go in místo enter, get off ship místo disembart a pod.). Veškerá gramatická pravidla jsou zhuštěna takto: množ. čís. má s, odvozeniny na -er, -ing, -ed se tvoří od 300 podstatných jmen, adverbia pomocí -ly z adjektiv, stupňování pomocí more a most, otázky změnou slovosledu a pomocí do. Jediné zejména se skloňují. To je celá gramatika a má jen několik výjimek přejatých z angličtiny (foot-feet a pod.). Tento jazyk se hodí ideálně pro obchod, cestování, radio, mluvící film, mezinárodní kongresy, a jeho způsobilost byla již vyzkoušena se znamenitým výsledkem.

Možnosti Basic English.

Tak nacházíme na př. v knížce The Basic Traveller konversaci na nádraží, v hotelu, v restaurantu, v krámu a v divadle, obchodní korespondenci, zprávy z radia a ze soudní síně, právní dokumenty, diplomatické jednání a znění Kelloggova paktu. Vše je v „Basic" a zní to zcela přirozeně a idiomaticky jako obyčejná angličtina. Rozumí se samo sebou, že Basic English nemá literárních pretensí. Přes to zde najdeme „překlad" Andersenovy pohádky a ukázku z Petroniova Satyricon. Vyšel dokonce „překlad" známého románu L. Franka (Carl and Anna), ba byly uveřejněny ukázky z nejtěžšího literárního díla naší doby, z Joyceovy knih Anna Livia Plurabelle v Basic English, za spolupráce samotného Joyce a na jeho vlastní podnět. Vše v 850 slovech! Výraznost této nové úsporné řeči je tím znamenitě prokázána. Mr. Ogden dokonce soudí, že leckomu prostý sloh, k němuž vede Basic English, víc vyhovuje, než všecky umělé stylistické triky, ba má za to, že by tento úsporný vyjadřovací způsob mohl vůbec vésti k větší stylové jasnosti, hospodárnosti a srozumitelnosti a býti tak podnětem k novému literárnímu obrození. Jedno je jisto: že by se špatně dařilo prázdnému žurnalistickému tlachu, který je útočištěm lidí, nemajících co kloudného říci, a zakrývajících to proudem výmluvnosti, zneužíváním zbytečných slov a krasořečnictvím. Rodilí Britové a Američané by si museli uložit značnou sebekázeň v hovoru s cizinci.

S 850 slovy se musí opatrně hospodařit. Ale je možno si je osvojit v několika dnech, takže asi za týden je možno číst v tomto jazyce. Asi za měsíc je možno se naučit mluvit i psát a tvořit věty. Zkrátka, kdyby se věnovalo této angličtině alespoň jedno procento školního rozvrhu na všech školách světa, problém mezinárodního jazyka, druhého jazyka všech lidí, by byl hravě a přirozeně rozřešen. Kdo by ovšem se nechtěl zastavit na tomto stadiu a chtěl by čísti i anglické klasiky, tomu by nikdo nebránil, aby dosáhl třeba i nejvyššího stupně znalosti angličtiny. Ale není vlastním účelem tohoto jazyka, aby byl úvodem ke studiu angličtiny. Je to první systematický pokus dáti lidstvu jednoduchý universální jazyk, a to jazyk živý, s vědecky vybraným slovníkem, který je možno si osvojiti v několika dnech. Jediné angličtina ze všech jazyků se hodila k tomuto účelu, jazyk bez zbytečného rozlišování rodu a bez obtěžování paměti funkcí rozmanitých koncovek a nepravidelností. Přes to, jak ukáže jediný pohled na seznam slov, není to nějaký primitivní jazyk jako Pidgin English čínských kuliů, je to jazyk kulturní, obsahující všechna potřebná slova, bez nichž se moderní myšlení neobejde. Nesnáze anglického pravopisu nepřicházejí vůbec v úvahu při tak nepatrném počtu slov. A tam, kde není po ruce učitel, naučí výslovnosti gramofonové desky, zachycující výslovnost předního anglického fonetika A. Lloyda Jamese, poradce londýnského radia. (Na desce „His Masters Voise" 32-2039 má propagační proslov o Basic English a známý linguista Sir Richard Paget reprodukuje tamtéž Shawovu řeč v Basic.)

Basic English nebo umělý jazyk?

Prestiž angličtiny je světová, její rozšíření jako jediného skutečně světového jazyka se dělo ve všech částech zeměkoule přirozeně a bez zvláštní propagandy. Trvalo by možná staletí získat veřejné mínění světa pro jiný, nebo dokonce pro umělý jazyk! Dnes je pro angličtinu získáno půl vzdělaného světa, zbývá získat ostatní národy a široké vrstvy, a k tomu je Basic English ideálním prostředkem. Ačkoli je hnutí Basic nové, vzbudilo již značnou pozornost i na Dalekém východě. Vynikající autority literárního i vědeckého světa se vyslovily pro tento rozumný pokus ukončit dnešní zmatení jazyků, jichž stále ještě přibývá, v zájmu světového dorozu-

mění a míru: Shaw, Wells, americký filosof John Dewey, N. J. Vavilov, president Leninovy hospodářské akademie, tokijský profesor Ichikawa, groninský profesor P. Harting, známý londýnský biolog Lancelot Hogben, pekinský profesor Tsung-Tse-Yeh a řada amerických i jiných profesorů. Také naši učenci, jichž jména jsou známa v anglosaském světě — prof. Němec, Heyrovský, Schneider i j. — projevili o tuto novinku živý zájem.

●

V Ogdenově knížce Debabelization se cituje americký článek o Briandově Panevropě, v němž se praví, že president Masaryk dává přednost angličtině jako nejvhodnější nadřeči (a sort of superlanguage). Je v dobré paměti, že Masaryk se vždy přimlouval za angličtinu a zdůrazňoval význam anglosaského světa a blahodárný vliv anglické literatury pro nás. Měli by na to pamatovat ti, kdo připravují reformu našeho školství, z něhož má vyjít nová inteligence, schopná konečně mezinárodních styků, abychom neuvázli v středoevropském provincialismu a nezůstali dokonce za menšími národy baltskými nebo za Bulharskem, jehož pedagogové se starají, aby pozvedli své inteligenty na světovou úroveň. A pokud se týče zjednodušení angličtiny, hodila by se dobře na měšťanské školy, kde není kdy na důkladnější studium nějakého složitého živého jazyka. Byl by v tom i kus výchovy pro mezinárodní dorozumění.

dopisy

Zklamané iluse?

I.

Klatovy, 25. 3. 1932

Vážený pane redaktore,

svými články „Zklamané iluse" promluvil jste mně z duše. Že našim politikům schází kontakt s lidem, je vinou jejich, poněvadž mezi lid nejdou. Pořádáním schůzí, kde většinou se řeční podle předem sestaveného programu a kde každé nepředvídané intermezzo je okamžitě demagogickým způsobem zesměšňováno, nesplňují tento nutný předpoklad. Jízda III. tř. v osobním vlaku z některého průmyslového střediska nebo venkovského města v kraji zemědělském a zapřádání rozhovorů s dělníkem nebo venkovanem by byla mnohem prospěšnější. Dnes jsme tak daleko, že dělník nevěří svému listu a že venkovan nevěří svým poslancům, poslanec dnes — jak jste správně uvedl — je jen figurkou směšnou; lid věří každé špatnosti a přesto, že nejsou všichni stejní, považuje veřejné mínění (tedy ne noviny) celé vedení za jednu opovržení hodnou hmotu. — Dovedu se však vžíti do postavení imunisovaného poslance a vím, že vychází ze všech konfliktů opřením se o klubovní rozhodnutí, poněvadž si je vědom, že on sám by padl, ale se stranou v zádech nikdy padnouti nemůže. Kolik skutečných pracovníků najdeme mezi oněmi 300? Proč se dnes čtou sněmovní schůze méně než před válkou? Klesla úroveň, a ubezpečuji Vás, že poslední dva případy, jak s bankovním tak i se zákonem o inkompatibilitě mne přivedly s cesty kladné na cestu zápornou; důvěru již jsem neztratil jen já ale celá řada ostatních lidí již pevně věřili uprostřed ohromné většiny nevěřících, myslím, jsme konečně ztratili nadobro. Od nás malých lidí se žádá pracovati pro celek, jsme pokutováni, nekonáme-li svou povinnost za voleb, nač ale volby, když nevidíme změn, když jeden jako druhý se podřídí straně, jež opět těží ze své síly pro svůj vlastní rozmach na úkor všech ostatních? — Jsem pro parlament, ale parlament živý, reagující citlivěji na veškeré otázky dne.

Nálada v lidu, vážený pane redaktore, je příznivá diktatuře, silnému člověku, který by s celým zlořádem zatočil podle všech pravidel, nálada ta je i mezi lidem, který je jinak velmi demokratického smýšlení. — Není pochyby, že snad jediné pod mikroskopem by se našel hlouček lidí (kteří z toho nic nemají), který by byl s dnešní vnitropolitickou praxí a paktováním v parlamentě spokojen, ani ne srozuměn. Snad v žádné demokratické republice na světě se nenajde tolik nespokojenců (i poměrně) jako u nás. Cestuji mnoho v cizině, ale zdaleka neslyším tolik stesků jako u nás, snad to leží právě v tom, na co odpovědĕti nechcete, poněvadž to nevíte, zrovna tak jako já bych na tuto otázku odpověď dáti nemohl, poněvadž to také nevím. Dopis vojína Q, s jehož názorem nikdy bych nesouhlasil, vyvěrá právě z tohoto poznatku, vyvěrá z poznatku, že od nás jednotlivých občanů stát žádá všechno, parlament ale jde jediné za zájmem politických kšeftů.

Zákon o neslučitelnosti byl v různých listech uváděn co reklama pro solidnost a poctivost smýšlení našich vyvolených; měl jsem skutečně radost, že se konečně našla odhodlanost vymýtiti jednu z oněch věcí, jež nebyly našim poslancům ke cti, naopak, zdrojem většiny pomluv. Výsledkem celé kampaně jsem znechucen a ubezpečuji Vás, že čas, který byl promrhán, byl Pánu Bohu doslova ukraden, poněvadž psychologický účinek je tisíckrát horší, než kdyby vůbec s tím hnojem nebývalo bylo hnuto. Je k pláči, když den ze dne stával jsem se směšnějším, háje poctivost a upřímné smýšlení s voličstvem našich poslanců a kdy co poslední trumf používal jsem zákona o inkompatibilitě, dočkal jsem se, že skeptici dostali za pravdu, poněvadž ti ostatní již dávno nevěří a nezbývá mně než připojiti se s těžkým srdcem k oněmu druhým. Nemám creda a ztratil jsem na celé věci zájem, jsem lodí bez kormidla, jsem topícím se v bahně, klesám, poněvadž ani Lidovky ani Přítomnost nejsou již pro mne dostatečnou zárukou, že zmohou diktaturu a povýšenost parlamentu. — Netěší mne život za vedení státu, jež uráží nejčistší city loyálního a svých povinností dbalého občana.

Jsem Váš v dokonalé úctě oddaný *L. K.*

II.

Vážený pane redaktore,

k Vašim článkům o parlamentě v posledních číslech Přítomnosti a k dřívějším článkům o senátu bych chtěl připojiti malou poznámku.

Mluví-li se o p. Stříbrném, bývá užíváno jeho nejsilnějšího trumfu proti němu a k vyjádření nejhlubšího despektu výroku: „Člověk, který byl odsouzen parlamentem", nebo „který byl označen parlamentem jako nepočestný" a pod. Se zvláštní oblibou bývá tento výrok užíván v tisku bývalých klubovních kolegů pana zakladatele a nemýlím-li se, objevil se i v Přítomnosti. Úmyslem toho, kdo pronáší tento výrok, je jistě zdůrazniti vysokou morální úroveň parlamentu. Není to vlastně ironie? Kolik je dnes v parlamentě lidí s tak bezvadně čistým štítem? Je jich tak veliký počet, aby se celý parlament mohl pokládati za oprávněný k rozhodování o cizí poctivosti? Není mezi pp. poslanci a senátory mnoho těch, kteří s panem Stříbrným pracovali, dokud byl na vrcholu své slávy a moci, kteří tehdy věděli o jeho machinacích a jejichž cit pro mravnost a poctivost nebyl tehdy nijak uražen? Kolik je dnes u nás lidí, kteří ještě béřou parlament vážně? Ve všech novinách a revuích, jež si mohou dělati nárok na název objektivního tisku, se neustále píše o neutěšeném obrázku, jaký skýtá dnešní parlament a jeho pracovní výkon a metody. Vtipy na parlament všude nejlépe „chytnou". Není divu, že za takových poměrů neroste mezi námi mladými příliš mnoho lásky a obdivu pro demokracii, parlament a instituci politických stran, jež z nejlepších cílů udělaly takovou grotesku.

Celá tato trapná situace může pocházeti jenom z toho, že

se politická činnost stala mnohým pp. poslancům a senátorům (nebo snad dokonce jejich velké většině, až na malé čestné výjimky) řemeslem. Lék by se dal najíti v tom, že by se pp. politikům znemožnilo prováděti politiku jako řemeslo a hledati v parlamentě doživotní zaopatření. K vykonávání presidentského úřadu je třeba trochu vyšší duševní kvality a přece je v ústavě stanoveno, že jej nikdo nesmí zastávati po tři období po sobě jdoucí. Předpokládá se tudíž, že se vždy najde někdo stejně hodnotný, kdo bude moci presidenta vystřídati. Snad je to tak stanoveno také proto, aby někdo neseděl na presidentském stolci příliš dlouho a aby se také na druhé dostalo. Z toho bych vyvozoval tento závěr: lze-li se obejíti bez presidenta, jenž po dvě období vykonával svůj úřad, nebylo by možné zavésti něco takového u pp. poslanců a senátorů? Či by to mohlo ohroziti naši parlamentní činnost, kdyby do nového parlamentu přišla vždy jedna třetina nových lidí? Myslím, že by to žádnému profesionálnímu poslanci neškodilo, kdyby po dvou volebních obdobích se vrátil na jedno období k svému občanskému povolání, aspoň by tak neztratil s ním kontakt. Mohlo by to míti i jiný dobrý vliv: že by parlament spíše žil celé období, na něž byl zvolen. V případě senátu by pak snad přece byla respektována ústava a nebyl by rozpouštěn v stejných obdobích jako poslanecká sněmovna. Snad by se pak také mohlo pomýšleti na zrušení dvoukomorového systému, neboť tím, že by se poslanci po dvou obdobích střídali, by se snad aspoň částečně zamezilo tvoření politiků-profesionálů a nebylo by třeba zaopatřovací instituce pro politické pensisty, jakou představuje dnešní senát. Jiná otázka je ovšem, jak tuto změnu ústavy uzákonit. A tu opět není vyhlídek, že dnešní parlament „mužů v závětří" by se sám z tohoto závětří vyháněl. Bude asi musit přijíti silnější vichřice, která by je upozornila, že většina voličstva nehodlá experimenty profesionálů ze závětří trpěti.

Poroučím se Vám, vážený pane redaktore, s projevem dokonalé úcty

František Krásný.

(Poznámka redakce. Považovali bychom za chybu, kdybychom z dopisů, které nás v této věci došly, neotiskly aspoň tyto dva. Je v nich věrně obsažena nálada všech dopisů ostatních, a je jistě naším úkolem, pány poslance na tuto náladu v lidu upozorňovati. I za cenu, že bychom tím pány poslance vyrušili z klidu.)

Dopisy o „Ní"

Vážené redakci!

Čtu v Přítomnosti články a dopisy o „Ní" a stále čekám, že někdo načne tuto otázku z jiného konce, a poukáže na věc, která mne již dlouho leží na mysli. Marně. Ani pan dr. Rádl, ani ti, kdož odpovídali na jeho články, nedotkli se této věci, která, podle mého mínění v tomto problému hraje tak důležitou úlohu.

Proto nedalo mi to, ač nejsem zběhlý v psaní a dalek toho, abych své myšlenky sděloval s širší veřejnosti a tak do jisté míry je chtěl uplatňovati, abych přece jen nepokusil se snad neuměle nastíniti, co mi tane na mysli.

Problém zasahuje příliš hluboko do nynější společnosti a jeho vysvětlení, myslím, dlužno hledati hodně pod povrchem běžných zjevů. Jistě to nejsou antikoncepční prostředky, které ho určují a vysvětlovati si jej jen na základě hospodářských podmínek dnešního života, je poněkud jednostranné.

Zde, podle mého zdání, jde přímo o přeměnu abych tak řekl fysiologické struktury obojího pohlaví. Snad se to zdá odvážné ale posuzujeme-li dobře dnešní společnost a její život právě v ohledu sexuálním, nemůžeme se často ubrániti dojmu, že rozdíly mezi oběma pohlavími se v mnohých případech stírají.

Muž není již tím dobyvatelem a bojovníkem starších dob, nezápasí již s životem oním siláckým způsobem, který mu byl vlastně přírodou původně určen, dnešní způsob života zchoulostivěl a přecitlivěl ho. Žena naproti tomu není opět onou otrokyní starověku, ani onou Madonou středověku, ani onou tichou společnicí mužovou a ochráňkyní domácího krbu dnů nedávných. Namnoze žena dnes zastupuje muže a pomáhá mu v boji životním, aneb staví se mu v něm po boku. Tím její povaha jaksi zesiláčtěla a zocelila se. Dříve tak silné kontrasty mezi životem muže a životem ženy zdánlivě mizí.

Přechod tento ovšem nenastal rázem, ale stal se velmi zřetelným, jakmile žena počala domáhati se rovnoprávnosti s mužem. Požadavek rovnoprávnosti ve veřejném životě uvolnil i sexuální život ženy a ono jakési zmužnění ženy mělo samozřejmě vliv i na tento život, stejně jako zženštění muže na jeho život sexuální.

Vedlo by daleko, chtíti sledovati tento pochod do důsledků a pátrati, jak se poznenáhlu a téměř neznatelně mění základní charakter obojího pohlaví, avšak, kdo si vzpomene na různé zjevy, dříve úplně neznámé a nemožné — jmenuji jen namátkou gigolství — porozumí snad, co míním.

A věru stálo by za to zabývati se ponenáhlým rozením tak zvaného třetího pohlaví, jehož temnou a nepřiznávanou existenci nejasně sic, ale čím dále tím více tušíme.

Zdá se skoro, že prožíváme jakýsi soumrak pohlaví. Staré formule pro sexuální život muže a ženy nedají se již použíti a nové jsme si ještě nenašli. A tímto rozporem trpí dnes hlavně ženy ve svém sexuálním životě — ale pozorujte dobře! — nejen ženy i muži.

Viktor Lach, Bratislava.

---

nové knihy

Právní případ Dra K. Perglera. Tak nazval soukr. docent a advokát JUDr. A. Procházka svůj kritický rozbor události, která dlouho vzrušovala náš politický život. Vyšel ve Sbírce spisů právnických a národohospodářských, sv. 56., řízené K. Englišem a F. Weyrem. Jak vydavatel prof. dr. Weyr a autor sám v úvodě poznamenávají, zabývá se tato práce právní stránkou případu dra K. Perglera, takže politické pozadí této věci zůstává mimo rámec knížky. Autor projevuje své právnické přesvědčení o ožehavé politické otázce dra Perglera bez ohledu na dočasné politické proudy a varuje právní vědu, aby se jimi dala ovlivňovati. Kritický rozbor právní navazuje na stanovisko a na projevy jednotlivých autorů, kteří se zúčastnily novinářské časopisecké diskuse o zmíněných otázkách, zejména dra Dominika, Hoetzla, Pešky, Schránila, Weisse a Weyra a dále drů Wien-Claudiho, Nebesáře, Sommera a j. Dílo expeduje nakladatelství Orbis (Praha XII). Cena Kč 12.—.

VOSKOVEC A WERICH

zpívají šlágry ze zvukového filmu Pudr a Benzin výhradně na deskách ULTRAPHON

A 10355 **Foxtrot o mravencích.** Ze zvukového filmu „Pudr a Benzin". * **Polonaisa** z revue „Golem".
A 10362 **Nikdy nic nikdo nemá.** Foxtrot ze zvuk. filmu „Pudr a Benzin" a revue „Golem". **Ezop a brabenec.** Ze zvuk. filmu „Pudr a Benzin".

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL", osvědčený dubový nábytek „JERRY", psací, rozmnožovací a počítací stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vágner, Brno-Česká 16.

Kniha, o níž bylo mnoho psáno a slyšeno,

zbojnický román Vl. Vančury

MARKÉTA LAZAROVÁ

vychází v druhém vydání

Markéta Lazarová zvítězila na celé čáře. Nejen že byla poctěna státní cenou za literaturu, nejen že její první vydání šlo jako na dračku. Soustředila na sebe největší počet hlasů v novinové anketě vybraných čtenářů a konečně získala i první cenu Melantricha.

Neznáme jiné knihy, po jejímž novém vydání ptalo se tolik nedočkavých lístků, dopisů a dotazů. Kritik A. M. Píša napsal o té šťastné knize, o lásce zbojníka k budoucí řeholnici, tato slova:

„Markéta Lazarová, dílo autorova vyzrání, je jednou z nejkrásnějších knih naší nové prózy."

Dodejme k tomu, že je jednou z nejkrásnějších knih české prózy vůbec. Že je to kniha, jaké dovedou stvořit jen mistři, že je to vzácný květ na vyschlém úhoru prózy, věnované obrazům života a vášni minulosti.

MARKÉTA LAZAROVÁ vyšla v knihovně PYRAMIDA, ve které vycházejí za redakce Emila Vachka vybraná díla soudobé prózy československé (Olbracht, Vančura, Kopta, Nezval, Nor, Werfel, Brod, Nový, Klička, Horst, Fuchs, Mühlberger a j.) Vázaný svazek v moderní plátěné vazbě podle návrhu akad. malíře J. Štyrského stojí jen 35 Kč. Pro odběratele celého setu (deseti svazků) jen 29 Kč.

Prohlédněte si knihy PYRAMIDY u svého knihkupce nebo přímo v nakladatelství

SFINX, B. JANDA

PRAHA II,

Karlovo náměstí 15

Právě vyšel nový román

MARIE MAJEROVÉ

PŘEHRADA

Svět přírody a svět strojové civilisace jsou tu propleteny vzrušeným dějem sociálního povstání, vysněného do příštích let, od půlnoci do půlnoci jednoho z budoucích májových dní. V hutných zkratkách žijí tu všechny složky společenského života moderní doby. Městská rada, parlamentní činovníci, představitelé vlády, a zase chudina bez jména, dlouhá řada svérázných životních osudů. Je to román zrale uvážený, slohově svěží a napínavý do poslední stránky.

37 Kč, vázaný 49 Kč

U všech knihkupců a v nakladatelství

ČIN V PRAZE

KLENOTY ČESKÉ LYRIKY

Karel Toman

V. SOUBOR VERŠŮ:

MĚSÍCE - HLAS TICHA

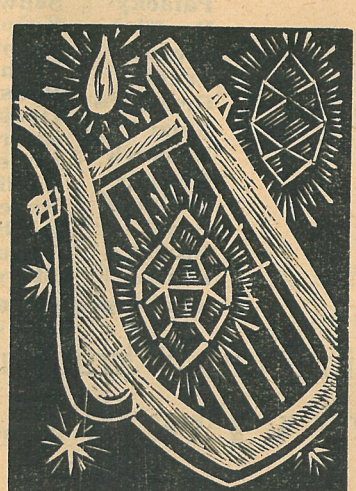

V grafické úpravě a vazbě Fr. Kysely s titulovým emblemem J. Rambouska. Brož. 30 Kč, váz. 45 Kč.

Zvláštní vydání číslované a autorem podepsané, tištěno na tuzemském ručním papíře s tříbarev. dřevoryty J. Rambouska. V kůži vázané 180 Kč.

Dostanete u všech knihkupců a u firmy

FR. BOROVÝ

Praha II, Národní tř. 18

Obuv pro každé povolání

Nenoste do práce ochozené sváteční střevíce — kupte si obuv, která je k tomu účelu zhotovena. Nejzpůsobilejší do každé práce je naše obuv s gumovou podešví. Je pružná, pohodlná a pevná.

Bata

S-58

29.-

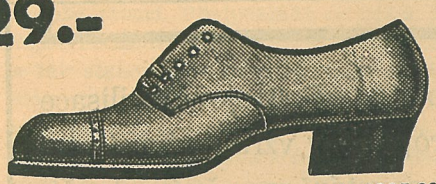

Druh 3925-03

Dámské šněrovací polobotky z černého boxu s gumovou trvanlivou podešví. Jsou velmi pohodlné a levné. S koženou podešví Kč 39.-

39.-

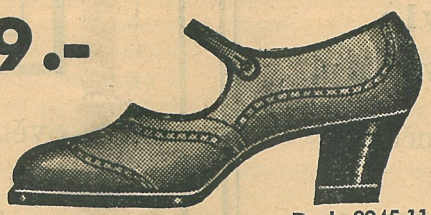

Druh 2945-11

Sponkové střevíčky z pevného černého neb hnědého boxu s polovysokým koženým podpatkem a jadrnou podešví. Lakové Kč 49.-

49.-

Druh 1937-22

Pánské černé neb hnědé polobotky z pevného hovězího boxu s velmi trvanlivou gumovou podešví. S koženou podešví Kč 59.-

Zásobili jsme naše prodejny levnými a dobrými ponožkami a punčochami. Pevné ponožky prodáváme již od Kč 2.-, punčochy od Kč 6.-

K N I H A

po níž sáhne s prospěchem nejen politik, který se bude chtít poučit z nedaleké minulosti — ale každý, kdo chce vystopovati kulturní a sociální výboj českého národa v hranicích bývalé rakousko-uherské monarchie.

B. HLAVÁČE sensační monografie

FRANTIŠEK JOSEF I.

ŽIVOT - POVAHA - DOBA

je první český spis, v němž František Josef I. kreslen s hlediska českého a to již svobodného národa, který nepotřebuje stranicky zbarvovati život, povahu a činy muže, jenž téměř tři čtvrtě století byl také jeho suverénem. — Publikace František Josef I. - život - povaha - doba je velmi bohatě ilustrována. Jsou tu autentické reprodukce podobizen a fotografií císařových ze všech fází života, fotografie členů císařské rodiny, ministrů, politiků atd., vše se zvláštním zřetelem k poměru k českému národu. — Dílo vyjde ve 20 sešitech velkého kvartového formátu (20×25) známé úpravy Knih Dalekých Obzorů. Jednotlivé sešity jsou o 32 stranách a cena jejich stanovena velmi přístupná Kč 3·90, poštou Kč 4·20. Na pět sešitů předplácí se Kč 19·50, poštou Kč 21·—.

Palacký	Schwarzenberg	Olomouc	Windischgrätz	1848
Havlíček	Košut			
Rieger	Schmerling	Kroměříž	Radecký	1856
Pražák	Bach			
Grégrové	Beust	Solferino	Jelačić	1864
Kaizl	Deak			
Masaryk	Andrászy	Queretaro	Benedek	1866
Kramář	Hohenwart			
Stránský	Taaffe	Sadová	Albrecht	1867
Pacák	Badeni			
Klofáč	Körber	Mayerling	Filipović	1870
Prášek	Tisza			
	Stürgkh	Ženeva	Beck	1878
		Sarajevo	Hötzendorf	1908
				1914

Přihlášky přijímá každý knihkupec nebo přímo nakladatelství

Fr. Borový v Praze II., Národní třída čís. 18